

MAGISTERUPPSATS I BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP
VID INSTITUTIONEN BIBLIOTEKS- OCH INFORMATIONSVETENSKAP/BIBLIOTEKSHÖGSKOLAN
2009:61
ISSN 1654-0247

Bibliotek möter fritidshem

Maria Eliasson
Jennie Högberg

HÖGSKOLAN I BORÅS
VETENSKAP FÖR PROFESSION

© **Författarna**

Mångfaldigande och spridande av innehållet i denna uppsats
– helt eller delvis – är förbjudet utan medgivande.

Svensk titel: Bibliotek möter fritidshem

Engelsk titel: Libraries face after school recreation centres

Författare: Maria Eliasson
Jennie Högberg

Kollegium: Kollegium 3

Färdigställt: 2009

Handledare: Inga Lalloo

Abstract: In Sweden, many children in compulsory school attend after-school recreation centres. All children are offered local after-school recreation centre attendance in the age 6-12 during their parents' work hours. Our aim with this Master thesis is to investigate how after-school recreation centres can use libraries to stimulate children's own interest to read. The method employed is qualitative interviews with two recreation leaders and their collaborated librarian at an integrated school and public library. An additional interview was carried out with a librarian at a larger public library, who has created activities for after-school recreation centres. The theoretical background is a combination of Michael Buckland's six aspects of access and Aidan Chambers theories about conditions for reading environment. Chambers theories about conditions for reading environment have proved to be the most applicable on the examined group.

The study shows that there are several possibilities for after-school recreation centres to stimulate children's interest in reading. Reading interest is stimulated through everyday situations, such as e.g. storytelling or play. It is also discussed that children's interest in reading can be stimulated with different media, which libraries have possibilities to offer. A barrier is that after-school centres are interpreted as hidden by research and in practice. Like the after-school centre, the public library is also a place where children can develop their own interests. It is therefore important that the public library is made known and familiar to children as a part of the local cultural society.

Nyckelord: Bibliotek, skolbibliotek, fritidshem, läsning, läsfrämjande, fritid, barn, fritidspedagog

Genom texter och språk kan vi förstå vår omvärld och uttrycka våra tankar och känslor, men våra möjligheter att skapa mening ser olika ut beroende på vilka sociala sammanhang vi ingår i. Barn som växer upp i språkligt rika miljöer har större möjligheter att förstå och påverka sin egen situation, närmiljön och samhällsutvecklingen. Det är därför synnerligen angeläget att förskolan och skolan på alla tänkbara sätt stimulerar och stödjer alla barns språkliga utveckling. Därmed utvecklas också deras tänkande och deras kunskap om sig själva och världen.

Caroline Liberg

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Introduktion	1
1.2 Inspiration	2
1.3 Begreppet läsfrämjande	2
1.4 Problemformulering	3
1.5 Syfte	3
1.6 Frågeställningar	4
1.7 Avgränsningar	4
2. Disposition	5
3. Bakgrund	6
3.1 Fritidshem - begrepp och riktlinjer	6
3.2 Fritidshem - historik	7
3.3 Bibliotek - begrepp och riktlinjer	8
3.4 Bibliotekets roll	10
4. Tidigare forskning och annan litteratur	12
4.1 Läsinlärning	12
4.2 Lust att läsa	13
4.3 Sätt att stimulera läsande	15
4.4 Sammanfattning	18
5. Teori	19
5.1 Grundvillkor för god läsmiljö	19
5.2 Barriärer för tillgång till information	21
5.3 Sammanfattning	22
6. Metod	23
6.1 Val av metod	23
6.2 Urval	24
6.3 Kontakten med intervjudeltagarna	24
6.4 Intervjuguide	25
6.5 Teman i intervjuguiden	25
6.6 Genomförandet av intervjuerna	26
6.7 Etiska aspekter	27
6.8 Tolknings- och analysmetod	27
6.9 Förförståelse i processen	29
7. Resultat	30
7.1 Intervju med Tina och Mia	30
7.2 Intervju med Lisa	31
7.3 Intervju med Frida	32

8. Analys.....	34
8.1 Lästid och läsmiljö.....	34
8.2 Högläsning och andra läsaktiviteter.....	36
8.3 Bestånd – på biblioteket, på fritidshemmet.....	39
8.4 Reaktion/respons.....	43
8.5 Hitta källan.....	45
8.6 Förmedlarens kostnader.....	46
9. Diskussion och slutsats.....	49
9.1 Fritidspedagogernas samspel med barn för att stimulera läsintresse.....	49
9.2 Barns tillgång till bibliotek och dess resurser under fritidshemstid.....	49
9.3 Samarbete mellan bibliotekarier och fritidspedagoger.....	50
9.4 Hur kan fritidspedagoger använda bibliotek?.....	51
9.5 Metoddiskussion.....	51
9.6 Teoridiskussion.....	52
9.7 Slutord.....	54
Sammanfattning.....	56
Litteraturförteckning.....	59
Otryckta källor.....	59
Tryckta källor.....	59
Bilaga 1. Intervjuguide - fritidspedagog.....	62
Bilaga 2. Intervjuguide - bibliotekarie.....	63
Bilaga 3. Bokjuryn.....	65

1. Inledning

1.1 Introduktion

Som barn stiftar vi alla bekantskap med olika fritidsintressen. Vi provar på olika slags aktiviteter såsom fotboll, simning, ridning, spela TV-spel eller något hantverk. När vi växer upp kan vi använda intresset och fördjupa det. Kanske har vi fallit för ett intresse att skapat något, få vara kreativa, uttrycka oss, att få uppleva berättelser eller äventyr. Oavsett vilken aktivitet det är som vi utför, gör vi den för att må bra.

Mycket av det vi gör i livet är beroende av att man kan läsa och ta till sig det man läser, d.v.s. förstå innebörden av olika texter. De flesta människor är i sina yrken tvungna att följa med i det utökade informationsflödet. Man måste följa med i debatter, måste kunna ta del av information via webben och i facktidskrifter. Ingvar Lundberg, professor emeritus och en av de främsta läsforskarna i Sverige, verksam vid Göteborgs universitet, samt Katarina Herrlin, lågstadielärare och universitetsadjunkt, har i sin forskning visat på att läsutveckling hos barn sker i olika faser, där läsintresset och läsglädjen är en av faserna. Att få ett läsintresse underlättar det övriga livet. Förutom vikten av att kunna läsa finns det för väldigt många människor, både barn och vuxna, ett intresse att läsa för nöjes skull. Det är ett nöje att få sjunka in i en berättelse som kan frambringa både skratt och gråt. Genom att läsa och samtala om böcker utvecklas man inte bara i sitt läsande, utan också som tänkare, talare och som lyssnare. Karin Taube, professor i pedagogik vid Umeå universitet, har i sin forskning pekat på det faktum att kunna läsa bra är en förutsättning för att få en positiv karriär när man växer upp. Framförallt utvecklas förmågan att känna empati för andra människor och varelser. Barns intresse av läsning finns bl.a. i deras inlevelse, nyfikenhet och förmåga att känna igen sig, skriver Anne P. Sweet & John T. Guthrie, verksamma vid National Reading Research Center i Washington respektive Maryland, USA, i en artikel i *The Reading Teacher* (1996). En av de viktigaste uppgifterna för en bibliotekarie är att förmedla läsoplevelser för barn. Likaså är det för fritidspedagogen en viktig uppgift att förmedla olika sätt att använda fritiden, där läsning kan vara ett av flera alternativ.

Vi har riktat uppmärksamhet mot fritidshemmens läsaktiviteter, användning och behov av bibliotek. Eftersom en av oss är fritidspedagog fanns det en förförståelse om fritidshem och deras pedagogik.

Det finns minst två perspektiv på hur man kan undersöka fritidshemmens användning av bibliotek. Det ena perspektivet utgår ifrån biblioteket och handlar om hur bibliotekarier kan arbeta för att möta fritidshem i deras verksamhet. Det andra perspektivet står i relation till det första och innebär att förstå hur fritidspedagoger stimulerar barns läsintresse, och hur de kan använda biblioteket för att göra detta. Vi behöver alltså känna till både bibliotekariers och fritidspedagogers pedagogik och arbetsmetoder. Det är viktigt att undersöka detta förhållande för att bibliotekens resurser skall kunna utnyttjas maximalt. Det är inte alla fritidshem som inriktar sin verksamhet mot läsning och att stimulera intresset att läsa hos barn. Men oavsett vad man har för inriktning på fritidshemmets verksamhet finns biblioteket där som en resurs man kan utnyttja. Vår ambition är att visa på möjligheter att arbeta tillsammans utifrån både fritidshemmens och bibliotekens perspektiv.

1.2 Inspiration

En inspirationskälla som vi har haft är projektet Helvetesgapet, ett uppdrag inom Skolverkets projekt Språkrum. Projektet mynnade ut i rapporten *Tid att lära* (2003). Inom det projektet gavs tid och utrymme till samtal mellan lärare, bibliotekarier och rektorer om skolbibliotekens betydelse för skolan, och för lärande. Vi tyckte projektet lät spännande, men saknade fritidshemmet som en del av skolan. Det vi funderade på när vi läste om Helvetesgapet, var om tillgång till skolbibliotek även under skolfri tid främjar barns läsintrasse.

Ytterligare en inspirationskälla till vår uppsats är det regionalpolitiskt initierade läsprogrammet *Läskraft 2007/2008*. Läskraft syftade till att synliggöra biblioteken som en utmärkt samarbetspartner till förskola och skola för ökad måluppfyllelse. Projektet i sig omfattade flera olika läsprojekt i olika kommuner i Västra Götaland. De olika projekten tilldrog sig på skolor och förskolor. Slutrapporten kom i oktober 2008. Fritidshem är en del av skolan och vad vi kunde utläsa så var fritidshem inte delaktiga i något av projekten. Även här tyckte vi att projektets målsättning stämde väl överens med fritidshemmens arbete och mål.

Att det finns ett intresse av att arbeta med dessa frågor visar andra projekt, bland annat läsprogrammet Håbo – hopp för läsning, ett samarbete mellan Håbo bibliotek och en fritidspedagog. Projektet var en del av Svensk biblioteksförning satsning Library Lovers, 100 höjdare för läsning, som arrangerades i samarbete med Håbo bibliotek under 2008.

1.3 Begreppet läsfrämjande

Vi har i vår uppsats använt oss av begreppet läsfrämjande. Enligt Nationalencyklopedin innebär främja att man skapar gynnsamma förutsättningar för någonting. Vi menar med begreppet läsfrämjande att man på olika sätt skapar gynnsamma förutsättningar för läsning. Vi menar att läsning innefattar, förutom böcker (skönlitteratur och facklitteratur) även ljudböcker, bilder, filmer, mm. Det som i kursplanen för ämnet svenska i grundskolan innefattas i begreppet ett *vidgat textbegrepp*. Det vidgade textbegreppet innefattar ”förutom skrivna och talade texter även bilder” (Skolverket 2009, avsnitt Svenska - kursplan). Läsfrämjande får därmed också en vidare innebörd.

Läsfrämjande innebär att vi vill visa på hur man på fritidshem kan arbeta för att skapa förutsättningar för läsning. Och hur man på bibliotek kan arbeta mot fritidshem i sitt läsfrämjande arbete.

Svensk biblioteksförning skriver i en rapport från 2008, *Läsfrämjande – förnyelse behövs!*, att det har stor betydelse för utveckling av att lära sig läsa och få ett läsintrasse om barn har tillgång till bibliotek. I Sverige har barn, på ett eller annat sätt, tillgång till skolbibliotek eller barnbibliotek. Folkbibliotek har hand om barnbiblioteken medan skolan står för skolbiblioteket. På många ställen i landet är folkbiblioteket integrerat med skolbiblioteket. Skolor och elever får då tillgång till bibliotek genom folkbiblioteket. Ur Kulturrådets rapport, *Skolbibliotek 2008* kan man dock läsa att 18 % av landets elever inte har tillgång till skolbibliotek i någon form. Samtidigt blir det allt vanligare att skolbibliotek integreras med folkbibliotek. År 2008 hade ungefär var

tionde skola (14 %) tillgång till ett skolbibliotek som var integrerat med den övriga folkbiblioteksverksamheten i kommunen.

Av betydelse är också att biblioteket har ett bra bestånd som riktar sig till målgruppen. Svensk biblioteksforening anser att läsfrämjande arbete måste utvecklas och göras bättre. De skriver:

Läsfrämjande verksamhet var tidigare nästan synonymt med uppsökande verksamhet. Det finns idag en medvetenhet på folkbiblioteken om att litteraturen behöver göras synlig och förmedlas också i biblioteksrummet. Försök med skyltning, läsecirklar, litteratursamtal och andra slags tätare kontakter med de besökare som kommer till biblioteken pågår på flera bibliotek i landet (2008, s. 27).

Biblioteket inbjuder till en läsfrämjande miljö, där man försöker skapa lust till att läsa. Men, biblioteket är också en del av samhällets offentliga rum och där sker mycket av samhällets kulturella verksamhet. Det är viktigt att barn lär känna sin närmiljö och samhället det lever i. Fritidshem kan skapa kontakt och samverka med kultur- och föreningsliv i samhället för att ”uppmuntra och väcka intresse hos barnen att utveckla fritidsintressen som de senare kan delta i när de slutar på fritidshemmet” som det står i styrdokumentet *Kvalitet i fritidshem: allmänna råd och kommentarer* (2007, s. 23).

1.4 Problemformulering

Tullie Torstensson- Ed och Inge Johansson skriver i kunskapsöversikten *Fritidshemmet i forskning och förändring* att en vanlig modell i skolan är att varva dagen i teori och praktik (2007, s. 60). Fritidshemmet har då hand om de praktiska inslagen. Problemet är att det i forskning inte tydligt framgår på vilka sätt fritidshemmet utgör en arena för att stimulera barns läsintresse. Fast läsning betraktas som ett teoretiskt ämne, kan fritidshemmet komplettera skolan utifrån de speciella förutsättningar som fritidshemmet har. Vi önskar därför i denna uppsats synliggöra fritidshemmet i forskningen som en arena för läsfrämjande verksamhet. I skolans värld är läsning något som berör alla ämnen och är ofta förknippad med en ålagd uppgift från läraren, barn inser kanske inte hur roligt och givande det kan vara att läsa för sitt eget nöjes skull. Läsning kan vara ett fritidsintresse som fritidshemmen kan förmedla till barn och samtidigt komplettera skolan. På fritidshem finns möjlighet för barn att låta deras egna intressen styra vad de vill lära och läsa. Läsintresse kan stimuleras, inte bara med böcker, utan även med andra saker eller aktiviteter och genom andra medier enligt det vidgade textbegreppet. För bibliotekarien är det därför väsentligt att förstå användargruppen och hur den önskar använda biblioteket. Men det är även viktigt att visa på bibliotekets resurser och att se till att dessa utnyttjas.

1.5 Syfte

Syftet med vår uppsats är att undersöka hur fritidshem kan använda bibliotek för att stimulera barns läsintresse. Dels vill vi undersöka vilka möjligheter och begränsningar det finns på fritidshem för att stimulera barns läsintresse. Vi vill också få kännedom om hur ett samarbete mellan bibliotekarien och fritidspedagoger kan se ut, och slutligen ämnar vi också undersöka hur fritidspedagoger kan använda bibliotek i sitt arbete.

1.6 Frågeställningar

- ❖ Vilka möjligheter och begränsningar för att stimulera barns läsintresse finns det på fritidshem avseende:
 - Fritidspedagogens samspel med barnet?
 - Barns tillgång till bibliotek och dess resurser?
- ❖ Vad finns det för möjligheter och begränsningar i samarbetet mellan bibliotekarier och fritidspedagoger för att öka barns läsintresse?
- ❖ Hur kan fritidspedagoger använda bibliotek?

1.7 Avgränsningar

Barn får gå till fritidshem mellan 6-12 års ålder. De flesta barn som går på fritidshem är mellan 6-9 år. Det är också denna period då skolan lägger mycket tid och resurser på att barnen skall lära sig läsa. Enligt Taube är det barnen som klarar den första läsinläringen som får positiv feedback och därmed hamnar i en god cirkel där förväntningar och resultat höjs (2007, s. 92). De första åren är därför viktiga för barnens fortsatta läsintresse. Vi väljer ändå att inte avgränsa oss från någon ålder, vi vänder oss till barn på fritidshem. I de intervjuer som vi har genomfört har fritidshemmet haft barn mellan 6-12 år i sin verksamhet.

Vi ämnar inte undersöka om läsning på fritidshem leder till att barn får ett ökat läsintresse, eller om läsning på fritidshem påverkar deras läsutveckling jämfört med barn som inte går på fritidshem. För att göra en sådan studie skulle det dessutom vara nödvändigt att följa upp barnen på fritidshemmet över tid, en längre period.

Vi har i denna uppsats valt att titta närmare på ett kommunalt fritidshem med tillgång till bibliotek under fritidshemstid, ett integrerat skol- och folkbibliotek samt ett större folkbibliotek. De kontexter vi berör är biblioteket, fritidshemmet, bibliotekarien, fritidspedagogen och deras samverkan med varandra. Skolbiblioteket och fritidshemmet har skolan (skolnämnd) som huvudman och folkbiblioteket har kulturförvaltning (kulturnämnd) som huvudman. De har olika målsättning och olika uppdrag som vi kommer att se längre in i uppsatsen. En ytterligare avgränsning är att vår uppsats handlar om de möjligheter som skapas av vuxna för barn. Inte det som barnen själva skapar, därför väljer vi att inte intervjua barn på fritidshem.

Med uttrycket ”väcka läsintresse” menar vi inte bara genom skönlitteratur, utan även med andra medier och på andra sätt. Det som enligt skolverket innefattas av utvidgat textbegrepp.

2. Disposition

I kapitel 3 beskriver vi vad som styr fritidshemmets verksamhet och fritidshemmets historia. På samma sätt gör vi med bibliotek. Vi beskriver vilka dokument som styr bibliotek, med betoning på folkbibliotek och skolbibliotek samt vad skillnaden mellan skolbibliotek och folkbibliotek är.

I kapitel 4 redogör vi för tidigare forskning och litteratur om barn och läsning, vilka faktorer som påverkar barns läsinlärning. Där kan man se var, och på vilket sätt fritidshem respektive bibliotek kan vara en del av barns läsutvecklingsprocess.

Kapitel 5, där redovisar vi de teorier som vi har till grund i denna uppsats. Aidan Chambers teorier om boksamtal, läsning och läsmiljö samt Michael Bucklands sex barriärer för tillgång till information.

Den metod vi arbetat efter, kvalitativa intervjuer, beskriver vi i kapitel 6. Vi redogör även för vårt val av urval, hur vi tog kontakt med informanterna samt hur vi tänkte kring intervjufrågorna (intervjuguiden). I detta kapitel beskriver vi också hur vi gick tillväga vid intervjuerna och våra reflektioner kring de etiska aspekterna som uppkom. Vi beskriver även vilken tolknings- och analysmetod vi ämnar använda oss av i uppsatsen.

I kapitel 7 presenterar vi de intervjuer vi genomfört.

Kapitel 8 fortsätter med själva analysen av intervjuerna utifrån Chambers och Bucklands teorier. Vi återkopplar även till tidigare forskning och annan litteratur.

I kapitel 9 för vi en diskussion och reflekterar över vilka slutsatser vi kommit fram till utifrån våra frågeställningar. Kapitlet avslutas med diskussion kring vårt val av metod och teori. Vi avslutar med våra tankar om fortsatt forskning.

3. Bakgrund

3.1 Fritidshem - begrepp och riktlinjer

Den övergripande benämningen på fritidshem är skolbarnomsorg. Skolbarnomsorg omfattar alla verksamheter som tar hand om barn under skolfri tid. Förutom fritidshem räknas också förskola, familjedaghem och öppen fritidsverksamhet som skolbarnomsorg. Denna uppsats undersöker ett kommunalt fritidshem.

Fritidshem vänder sig till barn mellan 6 och 12 år. Alla barn deltar inte i verksamheten på fritidshem, men många gör det. En stor del av fritidshemmen finns inom skolans område och delar skolans övergripande mål. *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet* (Lpo 94) omfattar både den obligatoriska skolan och fritidshemmet. Dock är inte verksamheten obligatorisk för alla barn då den vänder sig till de barn som behöver omsorg efter den obligatoriska skolan, när föräldrar arbetar eller studerar.

Enligt *Kvalitet i fritidshem: allmänna råd och kommentarer*, som är ett styrdokument för fritidshem, skall fritidshemmen utveckla fritidsintressen som barnen senare kan delta i när de slutar på fritidshemmet (2007, s. 15). Förutom att komplettera skolan, skall fritidshemmet erbjuda barn en meningsfull fritid och stöd i deras utveckling. Fritidshemmen kan bidra till att nå kunskapsmålen i Lpo 94 genom sina erfarenheter av en utforskande, laborativ och praktisk metodik (1999, s. 12).

Att barn på fritidshemmet lär sig nya kunskaper och att använda de kunskaper som de har lärt sig i skolan, är något som Ingrid Bardon belyser i sin magisteruppsats *På fritids tänker man inte på att man lär sig saker* (2008). Bardon kommer fram till att det är det situationsbundna och icke-formella lärandet som dominerar i fritidshemmet (2008, s. 23). Med situationsbundet lärande menas att deltagarna lär sig fungera i en speciell kontext som fritidshemmet utgör. Den kunskapen är förhoppningsvis överförbar till andra sammanhang (2008, s. 11). Bardon visar att lärande på fritidshemmet förekommer inom olika ämnesområden vid olika situationer. Det kan röra sig om att ett barn vill läsa vad det står i ett recept när de bakar. Då övas förmågan att tyda tecknen till en läsbar text. I de olika aktiviteterna uppstår lärande, mellan barn och tillsammans med vuxna, som Bardon skriver (2008, s. 43).

Fritidshemmets aktiviteter för barnen, på eftermiddagar och under lov, är både frivilliga och styrda. Bardon skriver att barnen själva bestämmer när de vill lära sig, vad de vill lära sig och hur. Och denna frivillighet är enligt Bardon, ett viktigt inslag i fritidshemsverksamheten. ”Det är ingen som testar, mäter eller betygssätter den typen av lärande.” (2008, s. 44). Denna frivillighet att delta i aktiviteter som fritidshem erbjuder, menar vi stämmer väl överens med bibliotekets intentioner att erbjuda läsupplevelser och därigenom skapa läsintresse. Många fritidshem har som inriktning och mål att få barnen att känna lust att lära, på ett liknande sätt har många bibliotek som mål att få elever att känna lust till att läsa. Utbytet borde därför vara optimalt.

3.2 Fritidshem - historik

För att förstå fritidshemmets verksamhet, dess villkor, förutsättningar och utrymme i forskning och praktik är det väsentligt att få en bild över dess historia, hur fritidshemmet har växt fram.

Torstensson - Ed och Johansson (2000) redogör för fritidshemmets framväxt i sin kunskapsöversikt *Fritidshemmet i forskning och förändring*. Historiskt sett har fritidshemmet kommit till genom arbetstanken och industrialiseringen i slutet av 1800-talet. Arbetstanken innebar att särskilda arbetsstugor inrättades för att ta hand om ungdomar när föräldrarna arbetade, så att de inte skulle ställa till med besvär. Barn till fattiga familjer fick utföra enkla handarbeten och fick samtidigt ett mål mat. Arbetsstugans syfte var att ungdomarna skulle lära sig arbetsdisciplin. Fackföreningsrörelsen fick under 1930- och 1940- talen igenom åttatimmarsdagen och rätt till semester för arbetare. Det blev viktigt för människor att skilja mellan arbete och fritid. Under den här perioden började kommunerna ta ansvar för skolbarnen efter skolan. Tidigare var det främst kyrkan som hade hand om både arbetsstugan och barnkrubban (numer förskola). På 1950- och 1960-talen krävdes fler kvinnor på arbetsmarknaden. Detta ledde också till att barnen behövde någonstans att vara både före och efter skoldagen.

Institutionsformerna för barnomsorg varierade och under 1960 ville man, som framgår av statliga utredningar och betänkanden, skapa en helhetssyn på verksamheterna. Detta ledde till att den första fritidspedagogutbildningen i Norrköping bildades 1969. Förskolan har genom dess verksamhet och utbildning en gemensam bakgrund med fritidshemmet. 1988 särskiljdes det pedagogiska arbetssättet från förskolan genom att fritidshemmet fick ett eget pedagogiskt program. (2000, s. 28f.)

Vetenskapsrådet gav 2008 ut en rapport som heter *Forskning om villkor för yngre barns lärande i förskola, förskoleklass och fritidshem*. I rapporten kommer det fram att det inte finns så mycket forskning om fritidshemmet och dess praktik. Den samlade kunskapen om den pedagogiska praktiken i förskolan, förskoleklass och fritidshem är liten i förhållande till annan skolforskning enligt rapporten (2008, s. 40). Det som huvudsakligen har varit fokus i forskningen om fritidshem är förändringar av yrkesrollen i förhållande till lärarrollen och skolan (2008, s. 8) ”I forskning som berör fritidspedagoger och fritidshem är det anmärkningsvärt att forskare nästan uteslutande varit intresserade av fritidspedagogens yrke och möten mellan fritidshem och skola.” (2008, s. 89) Rapporten uppger även att förskola och fritidshem definieras och positioneras i hög utsträckning i relation till den obligatoriska skolan. Förskola och fritidshem är frivilliga skolformer och därmed anges också dess samhällsliga betydelse i förhållande till grundskolan. Fritidshemmet är dock en viktig samhällsfunktion för familje- och socialpolitik i välfärdsstaten (2008, s. 96)

Att det hittills inte skrivits så mycket om barns kognitiva lärande och då framförallt när det gäller läsinläring och läsning på fritidshem, kan vara en orsak till att vi inte har funnit så mycket forskning kring fritidshem och deras arbete med barn och läsning.

3.3 Bibliotek - begrepp och riktlinjer

Vi har nu gått igenom vad begreppet fritidshem innebär och vilka riktlinjer som ligger till grund för deras verksamhet. I detta kapital tittar vi närmare på vilka olika biblioteksformer som barn möter i sin vardag, och vilka regler och riktlinjer som ligger till grund för deras verksamhet.

Sedan 1990-talet har integreringen mellan skolbibliotek och folkbiblioteksfilialer ökat enligt *Folkbibliotek 2008*. År 2008 var hälften av alla folkbiblioteksfilialer integrerade med skolbibliotek.

Kerstin Rydsjö, universitetsadjunkt och doktorand samt Anna Carin Elf, universitetsadjunkt, båda vid högskolan i Borås, beskriver skillnaderna mellan de olika biblioteksformerna i boken *Studier av barn- och ungdomsbibliotek: en kunskapsöversikt* (2007). Skillnaden är att skolbiblioteket ska följa skolans mål, läroplan och kursplaner, medan barnbiblioteken är en del av folkbiblioteken och utformade för att möta barn och ungas behov av information och förströelse (2007, s. 26).

Kulturrådets rapport visar att skolor använder folkbibliotek även om de har tillgång till ett eget skolbibliotek. Så många som åtta av tio skolor använder folkbibliotek även om de har ett eget skolbibliotek. I den siffran räknas också de som använder ett integrerat skol- och folkbibliotek. För de skolor som har ett eget bibliotek uppges att tre av fyra skolor också använder närliggande folkbibliotek enligt *Skolbibliotek 2008*. Folkbiblioteken har därmed en dubbel uppgift att tillgodose både skolans mål och vara till för barnens fritidsintresse.

Vilka regler och riktlinjer som skol- respektive folkbibliotek ska följa kan man läsa om i den svenska bibliotekslagen (1996) och Unescos skolbiblioteksmanifest (1999) och folkbiblioteksmanifest (1994).

I den svenska bibliotekslagen (1996), som omfattar både skol- och folkbibliotek, står att läsa följande:

§ 5 ... inom grundskolan och gymnasieskolan skall det finnas lämpligt fördelade skolbibliotek för att stimulera skolelevernas intresse för läsning och litteratur samt för att tillgodose deras behov av material för utbildningen.

§ 7 ... kommunerna ansvarar för folk- och skolbiblioteksverksamheten.

§ 9 Folk- och skolbiblioteken skall ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar genom att erbjuda böcker, informationsteknik och andra medier anpassade till deras behov för att främja språkutveckling och stimulera till läsning.

I Unescos skolbiblioteksmanifest från 1999 kan man läsa följande om vad skolbibliotek har för mål med sin verksamhet. Skolbibliotek är till för att:

- stödja och främja de utbildningsmål som anges i skolans målsättning och läroplaner

- främja elevernas läslust och lust att lära samt lära dem att bli biblioteksanvändare
- erbjuda möjligheter att skapa och använda information som en väg till kunskap, förståelse, fantasi och glädje
- främja läsning
- verka för att skolbibliotekets resurser görs tillgängliga inom och utanför skolan

Där står vidare att en fackutbildad skolbibliotekarie har ansvar för ledning och planering av arbetet, samt ansvarar för samarbete med skola, folkbibliotek och andra aktörer.

Detta förutsätter att:

- tydliga mål, prioriteringar och verksamhetsområden för skolbiblioteket anges i anslutning till läroplanerna,
- skolbiblioteket organiseras och drivs professionellt,
- skolbiblioteket är öppet för hela skolsamhället och att det är en del av det omgivande samhället,
- samarbete med skola, föräldrar, andra bibliotek samt med lokalsamhället uppmuntras.

Skolbibliotek som institution hör till skolan, med rektor som huvudman. Men organisatoriskt är skolbibliotek en del av biblioteksväsendet och regleras därmed av bibliotekslagen. Skolbiblioteket är ett redskap för skolan att nå de mål som finns formulerade i läroplanen.

I Unescos folkbiblioteksmanifest från 1994 kan vi utläsa följande om folkbibliotek, vem det riktar sig mot och vad verksamheten ska rikta sig mot:

Folkbiblioteket ska, som ett lokalt kunskapscentrum, göra kunskap och information tillgänglig för alla. Huvuduppgifterna för folkbiblioteket är att verka för läskunnighet, information, utbildning och kultur. Detta bland annat genom att:

- Skapa och stärka läsvanor hos barn redan från tidig ålder
- Stödja såväl självstudier som formell utbildning på alla nivåer
- Erbjuder möjligheter till kreativitet och personlig utveckling
- Stimulera barns och ungdomars fantasi och kreativitet
- Främja kunskap om kulturarvet, förståelse för kulturen och insikt om vetenskaplig forskning och utveckling

Det står vidare att folkbiblioteken bör ses som ett viktigt led i en långsiktig strategi för kultur, informationsspridning, utbildning och ökad läskunnighet och samarbeta på olika nivåer; lokalt, regionalt, nationellt och internationellt med olika användargrupper och yrkeskategorier.

Folkbibliotekets tjänster skall vara tillgängliga för alla, och för att alla skall kunna ta del av bibliotekets samtliga tjänster bör det upprättas program för uppsökande verksamhet och för användarutbildning.

Fortsättningsvis kommer vi att använda det biblioteksbegrepp som respektive forskare eller författare använder i sina studier. I presentationen av intervju svaren kommer vi att redovisa den form av bibliotek som har undersökts.

3.4 Bibliotekets roll

Utifrån de nationella riktlinjer som rör folkbibliotek och skolbibliotek, tittar vi i detta kapitel närmare på bibliotekets roll. Fritidshem nämns inte specifikt som en aktör biblioteken måste samarbeta med i de nationella riktlinjerna. I Unescos skolbiblioteksmanifest kunde vi utläsa att skolbiblioteken skall samarbeta med skola, folkbibliotek och andra aktörer.

Bibliotekets roll har diskuterats under en längre tidsperiod. Att folkbibliotek har dubbla uppgifter med att både vara till för skolans verksamhet och barnens fritid konstaterade vi i föregående kapitel. I början av 1990-talet uppmärksammade bl.a. Louise Limberg, numera emeritus professor i Biblioteks- och informationsvetenskap vid Borås högskola, en problematik med de dubbla uppgifterna i forskningsartikeln *Vad är det för skillnad mellan skolbibliotek och folkbibliotek?* (1992). Hon skrev att en del bibliotekarier upplevde att skolan tog all tid och att de inte hann med barnen på deras fritid. Limberg presenterade en modell där hon visade på skillnader mellan barnbibliotek och skolbibliotek. Hon menade att skolbiblioteket stod för styrning, lagstiftning och var obligatoriskt. Det var anpassat till skolsituationen. Folkbiblioteket å andra sidan stod för frivillighet, kulturpolitiska mål, det skulle vara inspirerande och folkbildande. Hon ansåg att hänsyn skulle tas till de olika krav och behov som biblioteken präglades av (1992, s. 6f.).

Bibliotekets kreativa roll togs också upp i början av 1990-talet. Gunilla Borén, då lektor vid bibliotekshögskolan i Borås, skrev tillsammans med Limberg en artikel 1991 att det i allt barnboksarbete går som en röd tråd att väcka läslust, att ”öppna böckernas värld för alla barn, var de än befinner sig, i skolan, i förskolan” (1991, s. 35).

Tanken att även skolbiblioteket ska vara lustfyllt och till för barnens egna intressen befästs ytterligare av Maud Hell, bibliotekarie vid Lunds stadsbibliotek, i boken *Utveckla skolbiblioteken!* Den roll som skolbiblioteket idag har, är att vara läsfrämjande och förmedla information till elever, skriver hon (2008, s. 14). Hell uttrycker vidare att några av skolbibliotekens honnörsord är lust, läsning, nyfikenhet och samverkan. (2008, s.5). Hon ser en fördel med ett integrerat skol- och folkbibliotek. Det är framförallt att elever och lärare kan använda biblioteket på fritiden (2008, s. 31).

National Commission on Libraries and Information Science (NCLIS) i USA sammanställer den forskning om skolbibliotek som utgivits under året i en återkommande rapport, *School Libraries Work!* I rapporten från 2008 tas upp forskning som visar vilken roll skolbibliotek spelar för barns utveckling.

Enligt författarna spelar skolbibliotek en viktig roll när det gäller att försörja barn med böcker och resurser så att de kan förbättra sin läsning. I USA har man visat att elever i skolor med bra skolbibliotek lär sig mer, når en högre nivå, och får bättre och högre resultat på standardiserade prov. När man har möjlighet att läsa berättelser och upptäcka information som berör, kan olika former av kompetenser och harmoni uppstå. Den

samlade forskningen i artikeln visar att skolbibliotek har verktyg att inspirera till läsning och lärande för alla åldrar. För att försäkra sig om att elever lär sig läsa och använda information effektivt krävs att varje skola har ett skolbibliotek som är bemannat med utbildad personal. Utbildad bibliotekspersonal berikar lärandeprocessen när de lär ut strategier och skicklighet som elever behöver för att lära.

I artikeln *Ska vi konkurrera eller kompensera?* (2006) har Johanna Hansson och Malin Ögland, bibliotekarie vid Stockholms stadsbibliotek respektive Bålsta bibliotek, skrivit om folkbibliotekets eller barnbibliotekets roller. De skriver att det som biblioteket erbjuder kan sammanfattas med begreppen urval, inspiration och lärande. På biblioteket har bibliotekarierna överblick över trender och tendenser, och kan göra ett relevant urval av det som utkommer varje år. Genom att skapa förutsättningar för olika upplevelser och exponering på olika sätt kan man på biblioteket inspirera till fördjupade upplevelser. Biblioteket är också ett stöd för människor i sitt lärande. De redskap som biblioteket har i detta arbete är rummet, mediet och sin kompetens.

Man kan som bibliotek ha olika förhållningssätt till detta arbete. Hansson och Ögland menar att biblioteken kan förhålla sig på två olika sätt, konkurrera eller komplettera. Om biblioteken väljer att konkurrera så fokuserar man på biblioteket som rum, att utveckla det för att skapa miljöer och upplevelser som inspirerar barn och unga. Man kan arbeta medvetet med att förstärka de medier som redan finns i biblioteket och arbeta med att t ex stödja barns språkutveckling. Bibliotekarien kan då erbjuda ”expertkompetens kring urval och barns språkutveckling” (2006 s. 21).

Om biblioteken, å andra sidan, väljer ett kompletterande förhållningssätt, så innebär det att man måste vara beredd att lämna biblioteksrummet och vara där användarna befinner sig, i skola och förskola. Att man som bibliotekarie arbetar tillsammans med pedagoger för att stärka barns lärande. Skolans och förskolans läroplan styr arbetet och målen.

Rydsjö och Elf anser att det inte är avgörande vilken organisationsformen är, utan frågan bör snarare handla om bibliotekariens attityd i förhållande till barnen. De menar att bibliotekarien bör se mer till barnets självklara rätt att söka information och upplevelser än i vilken situation barnet kommer till biblioteket, som elev eller på sin fritid (2007, s. 26f.).

Bibliotekets roll har enligt ovanstående litteratur förändrats. Från att ha handlat om i vilken situation barnet kommer till biblioteket, till att skapa ett kreativt rum med inspirerande upplevelser och slutligen också att nå ut dit barn och unga befinner sig, i skola och barnomsorg.

4. Tidigare forskning och annan litteratur

Läsfrämjande innebär att man visar vad fritidshemmet kan göra i sin verksamhet för att skapa förutsättningar för läsning, vi har därför tagit med forskning om barn och läsning. Vi har tagit del av forskare som studerat läsinlärning i skolan. Vi anser att forskning om läsinlärning avseende skolan kan användas även till fritidshem. Institutionerna delar samma mål genom *Lpo 94*. Förutom forskning om läsinlärning i skolan kommer vi i detta avsnitt även ta del av och skriva om barns frivilliga läsande.

4.1 Läsinlärning

Ingvar Lundberg samt Katarina Herrlin har skrivit om hur pedagoger kan stödja och stimulera elever till en god läsutveckling. När Lundberg och Herrlin i boken *God läsutveckling* (2003) skriver om läsutveckling, visar de på att läsutvecklingen innehåller flera dimensioner, eller faser. Dessa dimensioner är: 1) fonologisk medvetenhet, 2) ordavkodning, 3) flyt i läsningen, 4) läsförståelse och 5) läsintresse.

Fonologisk medvetenhet är grunden till att börja lära sig läsa. Barnen måste ”knäcka den alfabetiska koden” (2003, s. 11). Barnen måste rikta uppmärksamheten från vad som sägs, förståelsen, till hur bokstäver låter i kombination med andra bokstäver. Ordavkodning innebär att barnen känner igen vad orden betyder. Små barn kommer ihåg ord på samma sätt som bilder. De kan därför känna igen ord långt innan de kan läsa. Ordavkodning bygger således på att barnet har utvecklat en fonologisk medvetenhet. När barnet både kan identifiera ord och förstå samtidigt, har det uppnått läsflyt enligt forskarna. Läsförståelse utgörs av hur vi konstruerar en mening i det vi läser. Med våra tidigare erfarenheter kan vi bedöma vad en text handlar om. På så sätt lär vi oss också målet med vårt läsande, som att slå i en katalog, en telefonbok, att läsa en bruksanvisning eller en lärobok. Dessa fyra dimensioner anser Lundberg och Herrlin klargör vad barn kan och klarar av, men inte så mycket om intresset att läsa.

Läsintresset, lusten och glädjen att läsa är däremot en förutsättning för att de andra dimensionerna ska utvecklas (2003, s. 14ff.). Enligt forskarna kan man inte se dessa dimensioner som en rät linje som alla följer. Elever kan under läsutvecklingens gång hoppa över en dimension eller gå tillbaka till en tidigare fas (2003, s. 6f.). Som pedagog bör man inte bedöma ett barns läsutveckling utifrån endast en utav dimensionerna. Ett barn kanske är duktig på ordavkodning men går långsamt fram ifråga om läsförståelse och läsintresse. De olika dimensionerna samspelar och är ömsesidigt beroende av varandra, samtidigt som de har ett eget förlopp.

Karin Taube har skrivit om läsinlärning i boken *Läsinlärning och självförtroende* (2007). Liksom Lundberg och Herrlin anser Taube att fonologisk medvetenhet är viktigt för att lära sig läsa (2007, s. 54f.). Att barnet skiftar uppmärksamhet från språkets innebörd och betydelse till dess, yta, form och struktur. Förskolan stimulerar barnens fonologiska medvetenhet genom språkliga lekar, rim och ramsor. Genom leken förbereder de barnen inför läs- och skrivinlärningen. Taube definierar läsning som ”... förmågan att få ut betydelsen av ett tryckt eller skrivet budskap.” (2007, s. 58). Två processer menar hon ingår i denna definition. Dels avkodning och dels förståelse. Läsning blir inte meningsfull om förståelsen inte finns och det finns ingen möjlighet att

förstå om man inte kan avkoda orden. Förståelse kan däremot hjälpa till att avkoda ord. På så vis står de två processerna i relation till varandra. Taube anser att det är viktigt att kunna läsa för att vara framgångsrik, att få njuta av skönlitteratur men kanske framförallt för att kunna reflektera (2007, s. 80) .

4.2 Lust att läsa

Enligt Lundberg och Herrlin (2003) är det avgörande för utvecklingen av läsandets alla sidor att eleverna är intresserade och aktiva och att de känner lust inför lärandet. Lundberg och Herrlin skriver att "... eleverna redan från början måste få uppleva att läsning handlar om mening, glädje, betydelse, budskap, upplevelse och förståelse. De måste få erfara att texter har något att säga som kan vara viktigt." (2003, s. 11). Genom läsning vidgar eleven sin värld och därmed även sin förståelse av sin omvärld. Läsning ger en nyckel till fantasi, spänning, kunskap, äventyr och glädje. "... utan lust och glädje blir det inte så mycket bevänt med läsningen!" (2003, s. 16). Med detta resonemang anser Lundberg och Herrlin att det finns starka skäl till att stimulera elevernas lust till läsning.

Det finns olika anledningar till om barn kommer att lyckas med sin läsinläring. Taube belyser de orsaker som har med självförtroende att göra. Självförtroendet är beroende av omgivningens och barnets egna förväntningar. Om omgivningen förmedlar att individen är svag på att läsa kommer barnet tolka budskapet därefter. Barnet börjar då också betrakta sig själv som en dålig läsare och självförtroendet sjunker. Enligt Taube är det utmärkande för lågpresterande elever att de känner otillräcklighet och har en negativ syn på sig själva och de egna förmågorna (2007, s. 90 ff.).

Taube refererar till internationella undersökningar (bl.a. PISA, Program for International Student Assessment 2000, 2003) som visat att svaga läsare är mindre intresserade av läsning. De läser mindre på fritiden och har sämre tilltro till den egna läsförmågan (Taube 2007, s. 102). Att ge barn redskap för att kunna ta till sig en text och omtolka den till sin egen och därmed kunna lära sig mer om sin omvärld är en viktig uppgift för skolan och för lärare. Liksom Taube, betonar Britta Stensson, låg- och mellanstadielärare, i boken *Mellan raderna. Strategier för en tolkande läsning* (2006), vikten av att öva på läsförståelsen hos barn. Stensson menar att det är viktigt för självförtroendet att kunna läsa. Om barn inte får den stöttning de behöver när det gäller läsning så minskar deras lust att läsa och förmåga att ta till sig en text, och därmed minskar självförtroendet ytterligare (Stensson, 2006 s. 20).

Detta är något som även Annette Earl och Sally Maynard, två forskare inom informationsvetenskap i Storbritannien, har kommit fram till i en studie om ovilliga läsare. I en artikel i tidskriften *New Review of Children's Literature and Librarianship* (2006) har de skrivit om vad som gör ett barn till ovillig läsare. Earl är "team"bibliotekarie vid Alton Library i Alton, Storbritannien, och Maynard är verksam som lektor vid Loughborough University i Leicestershire, Storbritannien. De beskriver i sin studie hur de försökt hitta de underliggande orsakerna till att barn inte vill läsa. Slutsatsen som de kom fram till var att man som ovillig läsare måste ges möjlighet att själv ta ansvar för sitt läsande. Bara när det finns ett egenvärde i att läsa kan barn uppskatta det för sin egen skull. Viktigt är att föräldrar och andra runt omkring barnet

hjälper till att tackla barnets ovillighet. Börjar man tidigt kan ovilligheten överbryggas (Earl & Maynard 2006, s. 163).

Earl och Maynard beskriver en ovillig läsare som ett barn som inte vill och inte kan läsa, och som till varje pris undviker att läsa. En underliggande orsak till att barn inte läser är att de brister i läsförmåga och läsförståelse. Men ett barn kan också vara en ovillig läsare även om de kan läsa, men avstår därför att de inte tycker om att läsa, eller hellre vill göra andra aktiviteter. Då handlar det om attityd (Earl & Maynard 2006, s. 163).

Det intressanta är att tillit är viktigt för ovilliga läsare. Barn som inte kan eller vill läsa känner ofta rädsla inför att läsa. De utvecklar olika taktik för att undvika och läsa. De besväras såväl av inre hämningar som yttre orsaker som är utanför deras kontroll. Alla dessa hämningar blir till en ond spiral och känsla av misslyckande. Och denna känsla av misslyckande kan resultera i att barnet har en strategi som 'om jag inte försöker så kan jag inte heller misslyckas' (Earl & Maynard 2006, s. 164). De ser läsning som en fiende. Dessa känslor kan leda till brist på självförtroende och minskat egenvärde.

Tvivlet på sin egen möjlighet kombinerat med skräcken att misslyckas gör att en ovillig läsare tror att han/hon inte kan läsa, och gör allt för att undvika att läsa. Då misslyckas man med uppgiften, och "bevisar" att rädslan var befogad och så fortsätter den destruktiva spiralen. Därför kan även ett barn som tycker om att läsa bli en ovillig läsare. Känslan av att sakna kraft att ta kontroll över situationen löser dem från att ta ansvar för sin läsning. Det är när detta tillåts hända som ovillighet att läsa uppstår.

För de som kämpar med sin läsning är det första man bör göra att återuppbygga den förstörda självkänslan genom motivation. Man måste också se till så att läsning blir roligt. Om det inte finns något inneboende värde i att läsa, utan barnet ser läsning som tråkigt och en syssla, så finns det inget stimulerande i att läsa.

Barnet måste lära sig värdet och vikten av att läsa, och det måste göras på sådant sätt att barnet känner sig tryggt och inte är rädd att göra misstag eller blir rädd för att misslyckas. Steg måste tas för att uppnå detta, som att låta barnet välja sin egen bok att läsa (något som inte alltid låter sig göras) och att läsa med barnet ensamt, låta barnet ta sin tid. Då låter man barnet återta känslan av att ha kontroll över sin situation. Att välja är kraft. Enkla val som att välja mellan två böcker, vilken del som ska läsas eller bestämma mellan lättare eller svårare material ger läsaren en känsla av kontroll. Ovilliga läsare måste ta ansvar, men det måste ske i en kontrollerad miljö om det ska lyckas (Earl & Maynard 2006, s. 166f.).

Earl och Maynard menar att ovillighet att läsa kan ha en negativ inverkan på ett barns framtid om man inte tar tag i det tidigt i deras läsutveckling (Earl & Maynard 2006, s. 176).

Barn är ofta medvetna hur de står i förhållande till andra och använder sina kamrater som måttstock för sin egen framgång. Om de tror att de kommer att misslyckas kan det skapa känslor av minskad självkänsla. För ett barn som inte tror sig om att kunna läsa, kan det bli en själuppfyllande profetia och så kan ovillighet att läsa uppstå. Men, om en individ känner att man har kontroll över vad som sker, kan det bli en positiv spiral, en

positiv attityd kan uppkomma och därmed ökad tillit. Därför är det viktigt att ovilliga läsare måste tillåtas ta ansvar över sin egen utveckling. För att komma över sin ovillighet måste ovilliga läsare utveckla en positiv attityd till läsning och se läsning som något roligt (Earl & Maynard 2006, s. 177).

Positiva erfarenheter av läsning stimulerar och motiverar barn till fortsatt läsning, vilket också Petra Bartolic & Fredrik Riddarsporre har kommit fram till i sin C-uppsats, *Jag vill läsa! En studie om hur barn resonerar kring frivillig läsning* (2006). Vuxna, både lärares och föräldrars läsning, påverkar barnet. Som vuxen kan man stödja barnet att hitta sin egen drivkraft att läsa. Författarna pekar på att det är individuella anledningar som gör att barn läser frivilligt. Nyfikenhet och intresse är exempel på sådana individuella anledningar som ger anledning till att läsa. Avkoppling och vila, att få vara ifred, är också motiv för att läsa och som kan ge fortsatt läsglädje (Bartolic & Riddarsporre 2006, s. 24ff.)

En av de två vanligaste anledningarna till att de undersökta barnen läste var ”för eget lärande”, de hade nyligen lärt sig läsa och det fanns anledning att tro att det berodde på anknytningen till skolans lärande och läsning. På samma gång fanns en anledning bland de undersökta barnen varför de inte läste. Det var för att de ser läsning som ”ett krav från skolan” (Bartolic & Riddarsporre 2006, s. 27). Den andra anledningen till att barn läste frivilligt var att de inte hade någonting annat att göra. Författarna till uppsatsen tror att andra aktiviteter prioriteras högre än läsning.

4.3 Sätt att stimulera läsande

För att bli duktig på att läsa krävs övning. Lundberg och Herrlin anser inte att skolans tid räcker till för att utveckla läsningen till en färdighet. Det måste läggas ner mycket tid på läsning utanför skolan. Lundberg och Herrlin föreslår bl.a. att föräldrar lånar hem böcker från biblioteket. Själva handlingen, att gå till biblioteket, visar på att bokläsning är någonting meningsfullt och roligt (2003, s. 16).

Taube föreslår åtgärder som kan bryta den negativa cirkeln när barn inte känner lust att läsa. Förutom positivt stöd och uppmuntran från lärare, skriver hon att det är viktigt att engagera föräldrar i barnens läsning. Barnbokcirklar och bokprat av barnbibliotekarier har fått gynnsamma effekter, inte bara för barnens intresse utan även för föräldrarnas engagemang. Andra lösningar som hon föreslår är att det i klassrummet måste finnas tid till fri läsning och tillgång till bra böcker för barn. Därför anser Taube att täta besök på biblioteket borde vara obligatoriskt (2007 s. 116ff.). Första förutsättningen för lyckad inläring är frihet från stress i en varm förstående, accepterande och stödjande atmosfär, skriver Taube (2007, s. 136).

Stensson berör i boken *Mellan raderna. Strategier för en tolkande läsning* (2006) hur viktigt det är att ta del av skönlitterär läsning. Stensson anser att man kan öva upp läsförståelsen med den skönlitterära läsningen. Hon menar att den skönlitterära läsningen utvecklar vår föreställningsförmåga och vår förmåga att se vår omvärld i olika perspektiv. Stenssons tolkning av att kunna läsa är att ”kunna gå in i en föreställningsvärld och att kunna tolka det som finns under ytan och mellan raderna.” (Stensson 2006, s. 12). Att läsa på ett skönlitterärt sätt innebär att gripas av texten, njuta av den, vara nyfiken på den, engagerad av den, dvs. att på något sätt beröras av en text.

Läsningen blir en process där läsaren omskapar och omtolkar texten. Läsaren får ta del av en annan persons (författarens) visioner, får ta del av kunskaper som utvidgar ens egen horisont och kan göra det ”egna livet mer begripligt” (Stensson 2006, s. 14).

Enligt Stensson kan samtal om böcker hjälpa elever att förstå innehållet i en text och läsa mellan raderna. Samtalet ger också möjlighet att sätta ord på det vi läser och vad vi gör när vi läser. Eleven prövar sina tankar och blir en mer kritisk läsare (Stensson 2006, s. 20). Genom elevernas egna erfarenheter och den skönlitterära texten som de har läst kan de möta varandra och vidga sina gränser. Att läsa högt tillsammans är även det viktigt för läsintresset. Högläsningen skapar gemensamma preferenser i en grupp, en gemensam historia. Samtal under högläsning gör att en hel grupp kan dela med sig av sina erfarenheter och förståelse av texten som de läser.

I sin magisteruppsats, *Barn läser faktaböcker: En studie om hur några barn använder och uppfattar faktaboken* (2006), har Åsa Rosvall och Charlotta Westerberg kommit fram till att faktaböcker kan användas på olika sätt, inte bara för kunskapsinhämtande, utan även som läsning för sitt eget nöje och för att koppla av. Som vuxna behöver vi nyansera vår bild av att faktaboken enbart ska användas för inhämtande av ny kunskap (Rosvall & Westerberg 2006, s. 60). De menar att barn har en bredare syn på vad som uppfattas som faktaböcker än vuxna och att även läsning av faktaböcker kan vara en väg för barn att få ett större läsintresse. Som bibliotekarier behöver vi vara medvetna om att läsintresset kan stimuleras på olika sätt och genom olika medier där skönlitteratur är en väg, faktaböcker en annan.

En annan magisteruppsats som också tar upp ämnet barns läsning och bibliotekens betydelse för barns läsning är Caroline Cassel West & Ann-Charlotte Knochenhauer uppsats *Läsningens goda kretslopp. En studie av hemmets, skolans och skolbibliotekets betydelse för barns läsning* (2006). De gör den reflektionen att vuxna, både föräldrar och senare lärare, bidrar till att ge barn en positiv läsutveckling genom att vara förebilder. Att tidigt börja läsa för barnet och använda pekböcker gör att barnet tidigt får en lustkänsla för böcker och samvaron med föräldrar blir en positiv upplevelse. Denna lustkänsla kan uppehållas när barnet blir äldre och läraren i skolan kan få bli ytterligare en positiv förebild genom att ha högläsning i klassen (Cassel West & Knochenhauer 2006, s. 80). Det är detta som författarna kallar ”Läsningens goda kretslopp!” Att vara en förebild som vuxen, samtala om böcker och att läsa högt tillsammans främjar läsintresset.

Liknande teorier beskriver Earl och Maynard. Något som kan vara skrämmande för en del barn, är att läsa många i en grupp. Earl och Maynard studie visar att, läsning tillsammans med en vuxen, en lärare eller förälder var något som de deltagande barnen upplevde positivt. Detta inverkar också positivt deras attityd till läsning. (2006, s. 177)

Deras studie visar att läsning tillsammans med en vuxen, en lärare eller förälder, var något som de deltagande barnen i studien upplevde positivt. Detta inverkar också positivt till deras attityd till läsning (Earl & Maynard 2006, s. 177). En faktor var att föräldrar har en avgörande roll i barns läsutveckling. Genom sitt sätt att se på läsning, och stimulera läsning i hemmet skapar föräldrarna en positiv attityd till läsning hos barn. Om man som litet barn möter negativ attityd till läsning är det lättare att bli ovillig läsare när man blir äldre (Earl & Maynard 2006, s. 178).

Ytterligare en slutsats som Earl och Maynard kommit fram till är att läsmaterialet som ges till ovilliga läsare måste vara både intressant och relevant eftersom de ovilliga läsarna ofta vill att läsning måste leda fram till något. Inte bara syftet med läsmaterialet är viktigt, utan även vad som är meningsfullt och relevant för individen (Earl & Maynard 2006, s. 177).

En annan forskare som också belyser barnens egna intressen vid läsning är Carina Fast, fil.dr och verksam vid Institutionen för didaktik och Institutionen för utbildning, kultur och medier vid Uppsala universitet. I boken *Literacy: i familj, förskola och skola* (2008) skriver hon: ” Ytterligare en aspekt är att de flesta människor, barn såväl som äldre, tycker om att tala om sådant som de är intresserade av eller är experter på och lär sig dessutom bäst om de bygger vidare på redan befintliga kunskaper.” (2008, s. 128).

I boken belyser hon aspekten av läsinlärning som sker innan barnen börjar skolan och de läsaktiviteter som barnen utövar utanför skolan. Läsinlärning i skolan kallar hon för formell undervisning. I boken beskriver hon hur hon under tre år har följt sju barn i deras familjer och deras vägar in i skriftspråket och resultatet av detta. Fast hävdar att man i den formella undervisningen inte tar vara på den läs- och skrivinlärning som barn har erfarenheter av från sin fritid och innan de börjar i skolan. Hon anser att medier och populärkultur kan skapa möjligheter att bygga broar mellan hemmet, förskolan och skolan. Med detta menar hon att miljön som barn växer upp i är betydelsefull för barns vägar in i skriftspråket (2008, s. 38). Enligt Fast socialiseras barn in i skriftspråket främst av föräldrar, syskon och andra närstående, inte av skolan. Hon skriver:

Man kan inte isolera själva språkanvändningen från det kulturella sammanhang i vilket det ingår. Det innebär att när ett barn lär sig skriva och läsa omfattar detta inte enbart den rent tekniska färdigheten utan också de kulturella referensramar som denna färdighet är innesluten i (2008, s. 51).

Fast tar upp möjligheten för barn att lära sig och öva på sitt läsande genom lek och populärkultur såsom leksaker, leksakskataloger, datorer och film. Hon gör en koppling mellan konsumtionens roll i barnens liv, och deras läsande och skrivande. I sin forskning upptäckte hon att barnen också delade erfarenheter och kunskap om leksaker, leksakskataloger, datorer och Tv oavsett kulturell, språklig, religiös och socioekonomisk bakgrund (2008, s. 105) .

Föräldrarna i Fasts studie beklagade att det blev så lite läsande för barnen eftersom det konkurrerade med andra aktiviteter på kvällarna. Men Fast öppnar för möjligheten att det finns många olika sätt att läsa för barn och det varierar från situation till situation och barnens ålder (2008, s. 86ff.).

En del förskolelärare i Fasts studie sade sig inte kunna undervisa i läs- och skrivinlärning. De menade att de inte hade någon utbildning för att bedriva sådan undervisning (2008, s. 105). Enligt Fast tog en del pedagoger i hennes studie direkt avstånd från den kultur som barnen ägnade sig åt på sin fritid. Dessa pedagoger betraktade skolans roll som ett tillfälle att kompensera barnens erfarenheter utanför skolan ”... genom att slå vakt om den så kallade goda kulturen” (2008, s. 151).

4.4 Sammanfattning

Vi kan konstatera att barns läsinlärning och läsutveckling påverkas av vuxna människor som kan ge stöd och uppmuntran. Miljön, att det finns en lugn och stressfri atmosfär är också viktigt. Biblioteket beskrivs som en viktig resurs för skola och föräldrar, att stödja barn till att känna lust att läsa. De vuxna som ger stöd och uppmuntran till barn i deras läsande d.v.s. föräldrar, pedagoger och bibliotekarier, bör vara öppna för att läsande kan stimuleras på många olika sätt. Några sätt som nämns är genom faktaböcker, skönlitteratur, lek och leksakskataloger. Vi anser att det är viktigt att ta del av denna forskning där man kan se var och, på vilket sätt fritidshem respektive bibliotek kan vara en del av barns läsutvecklingsprocess.

5. Teori

Tidigare forskning visar på att det är viktigt att undersöka barns förutsättningar för att stimulera läsintresse. Förutsättningarna kan vara att ha tillgång till böcker, till en plats att vara, men även tillgång till bibliotek kan vara en förutsättning. För att besvara våra frågeställningar har vi utgått ifrån Aidan Chambers teorier om boksamtal, läsning och läsmiljö samt Michael Bucklands identifiering av sex barriärer för tillgång till information.

Aidan Chambers är en engelsk barn- och ungdomsförfattare och litteraturpedagog, fortfarande verksam som föreläsare. Michael Buckland är professor vid UC Berkely School of Information i Kalifornien. Buckland har skrivit mycket om information och informationssystem medan Chambers grundar sina idéer på sina erfarenheter som lärare och barnboks-författare. Vår intention är att de olika erfarenheterna och de olika traditionerna som Buckland och Chambers företräder, ska komplettera varandra.

Chambers teorier har vi använt oss av för att besvara frågan om vilka möjligheter och begränsningar som uppstår i samspelet mellan barn och fritidspedagoger för att stimulera barns läsintresse på fritidshem. För att besvara frågan om tillgång till bibliotek och dess resurser använde vi både Chambers och Bucklands teorier.

För att få svar på vad det finns för möjligheter och begränsningar i samarbetet med bibliotekarier för att öka barns läsintresse utgick vi från Bucklands sex barriärer, men även här kunde vi få stöd av Chambers fyra grundvillkor. Likaså menade vi att både Chambers och Buckland kunde vara stöd för den sista frågeställningen, hur fritidspedagoger kan använda bibliotek.

5.1 Grundvillkor för god läsmiljö

Chambers beskriver i sin bok *Böcker omkring oss. Om läsmiljö* (1995) förhållandet mellan barn och böcker. Trots att Chambers har skönlitteratur som föremål för boksamtal och högläsning, anser vi att Chambers även ger andra ingångar att stimulera läsintresse. Vi menar då att Chambers teorier även kan användas för att stimulera läsintresse genom exempelvis facklitteratur, leksaker m.m. enligt det vidgade textbegreppet och inte endast genom skönlitteratur.

Chambers beskriver i sin bok hur tillgång till litteratur kan skapa läslust och utveckla läsintresset. Han menar att det finns både yttre och inre förutsättningar för att uppnå läslust. Med yttre förutsättningar menar Chambers, den fysiska omgivningen, och hur väl den lämpar sig för aktiviteten. Med inre förutsättningar menar han den blandning av intellektuella och känslomässiga attityder som vi alltid bär med oss, vad vi än företar oss. Han räknar inte upp faktorer som utgörs av yttre respektive inre förutsättningar. Istället ger han exempel på det som kan vara en yttre eller inre förutsättning och hur dessa förhåller sig till varandra. Med inre förutsättningar menar han våra förväntningar, tidigare erfarenheter och kunskaper, vår sinnesstämning och vår relation till andra människor. Att ha en inställning till någonting är en inre förutsättning. Med yttre förutsättning menar han de förhållanden som påverkar vår inställning. Om det är något nödvändigt, roligt eller spännande. De inre förutsättningarna tycks, enligt Chambers, ha

större betydelse än de yttre. Men de yttre förutsättningarna kan påverka de inre. Om det exempelvis regnar när man har tänkt äta picknick ute i naturen, förstör de yttre förutsättningarna aktiviteten. Men en yttre förutsättning kan också vara en person som påverkar hela gruppen på grund av sitt dåliga humör. Då kan det bli svårt att genomföra den aktivitet som gruppen hade tänkt (1995, s. 20).

En förutsättning för att stimulera barns läsintresse är en god läsmiljö. För att pedagoger och bibliotekarier ska kunna hjälpa barn att utvecklas till läsare räknar Chambers upp fyra grundvillkor för en god läsmiljö. Vi har tolkat dessa i fritidshemmets kontext, för att utreda vad grundvillkoren står för i vårt syfte. Dessa fyra grundvillkor är:

1) *Tid*. Det tar tid att läsa. Vuxna måste se till att barn får tid att läsa. Chambers anser att de ideala förutsättningarna är att barnen på skoltid varje dag får en icke-styrd stund för självständig läsning. Lästiden bör vara så lång tid som ett barn kan behålla koncentration och intresse. Läsningen måste få ske ostört. Men den fysiska miljön spelar också roll. Om klassrummet är välustrustat kan koncentrationen och lästiden vara längre (1995, s. 47).

2) *Högläsning*. Genom det andra grundvillkoret högläsning, lär barnen i samspel med varandra och med vuxna (1995, s. 65ff.). Chambers anser att en vuxen bör finnas närvarande och till hands för att leda barnet framåt i sin läsning. Barn behöver hjälp av vuxna att pröva böcker som ligger lite bortom deras förmåga. Genom att lyssna till vuxna som läser kan de få hjälp att läsa texter som annars kan upplevas som svåra. Läsutveckling går bara framåt när vi medvetet sträcker oss efter det vi inte riktigt når, skriver Chambers. Men högläsning kräver också tid. Det krävs tid att lyssna och fundera kring berättelsen. Det krävs tid att titta i boken samtidigt som barnet lyssnar. Nybörjarläsare brukar tycka om att titta i boken samtidigt som de lyssnar. Högläsaren bör se till att det finns möjligheter för barnen att göra det (1995, s. 74).

3) *Bra bokbestånd* (innefattar även faktaböcker och annan media). Bra bokbestånd är det tredje grundvillkoret för en bra läsmiljö. Med bra bokbestånd menar Chambers att böcker ska vara tillgängliga för barn. Böcker bör finnas nära barn som en del av deras naturliga värld. Om barn möter böcker endast i skolan eller på biblioteket förblir de främmande föremål (1995, s. 77). Men i fritidshemmets och skolans hårt underbudgeterade värld måste varje enskild bok ha maximal tillgänglighet. För att skapa detta bör böcker administreras gemensamt – förslagsvis från skolbiblioteket, skriver Chambers (1995, s. 22ff.). Det är också viktigt att böckerna är placerade centralt eftersom det avgör hur väl bokbeståndet används. Bokbeståndet måste skötas och underhållas av någon med expertis som ansvarar för det.

4) *Reaktion/respons*. Med grundvillkoret reaktion/respons menar Chambers att människan är beskaffad så att hon/han inte kan läsa någonting utan att det orsakar en reaktion av något slag. Människor får en känsla av vad de tycker. Det kan vara nöje, leda, spänning, intresse m.m. Enligt Chambers uppstår två former av reaktioner när ett barn har läst en bra bok. Dels vill barnet läsa den igen, eller en ny lika bra bok. Dels vill barnet prata om upplevelsen. De önskar utforska och få respons på vad som hände när de läste, vad boken betydde och varför den kändes bra och viktig. Frågorna och undringarna ger upphov till samtal om böcker. Enligt Chambers bör alla hinder för

läsare kunna övervinnas om det finns stöd från en vuxen som barnet har förtroende för (1995, s. 16ff.).

5.2 Barriärer för tillgång till information

Michel Buckland beskriver övergripande förutsättningar för människor att ta del av bibliotek. Han anser att man kan beskriva biblioteket som ett informationssystem (1991, s. 27). Buckland skriver i boken *Information & information systems* (1991) att man bör studera information och informationssystem i förhållande till den sociala, ekonomiska och politiska kontexten (1991, s. 8). Information återfinns genomgripande i det mänskliga handlandet. Biblioteket är ett mycket komplext informationssystem eftersom det innehåller samspel mellan människor. Flera olika relationer är involverade bl.a. sociala, ekonomiska, politiska och kognitiva aktiviteter.

Det mest centrala för vår uppsats, är Bucklands identifiering av sex barriärer för att få tillgång till biblioteksservice. Dessa beskriver han i boken *Library Services in Theory and Context* (1988). Vi menar att Bucklands barriärer kompletterar Chambers grundvillkor ifråga om att ha tillgång till bibliotek.

Buckland definierar begreppet tillgång som de villkor som gör det möjligt för en användare att bli informerad eller erhålla kunskap av en källa. Att få tillgång till den information användaren önskar (1988, s. 78).

Buckland identifierar sex olika barriärer och eller hinder som användaren, i vårt fall elever och barn på fritidshem, har för att få tag på litteratur och information. Enligt Buckland måste barriärerna övervinnas för att biblioteket skall vara tillgängligt för användaren. Barriärerna kan också betraktas som villkor som är nödvändiga för att människor ska använda och ha nytta av bibliotekens service. Bucklands barriärer är övergripande frågor som är avsedda att stämma överens på de flesta bibliotek och de flesta användare. Vi utgår från hans teori men anpassar dem till barn, fritidshem och bibliotek. Vi har därmed gjort vår egen tolkning av Bucklands barriärer. Barriärerna utgörs av:

1) *Identifiering av information.* Identifiering innebär att hitta källan. Det finns åtminstone två steg i denna process enligt Buckland. Det första är att bestämma var man skall leta någonstans. Det andra är att identifiera rätt bok. Det finns olika anledningar till att detta skulle kunna vara en barriär. Exempelvis kan en bibliotekskatalog vara svår att förstå sig på. Då utgör den en barriär för användaren. För barn kan det vara svårt att hitta vad de söker. En lyhörd bibliotekarie som kan ställa rätt frågor är betydelsefullt för att identifiera källan.

2) *Fysisk tillgänglighet.* Att en bok är fysiskt tillgänglig betyder att det går att få tag på just den boken som barnet vill ha på biblioteket. Buckland skriver att användaren kanske måste leta efter andra källor som kan fungera istället för det användaren eftersökte.

3) *Priset för användaren.* I barriären som handlar om priset för användaren, lägger Buckland in mer än pengar. Priset inkluderar tid, ansträngning, obehag och kostnad. Det kan röra sig om att biblioteket tar ut en avgift för att exempelvis hyra film. Men det kan

också vara ansträngningen att förstå sig på hur böckerna är uppställda, hur de är organiserade. Olustkänslor för att våga fråga efter en speciell bok ingår också i priset för användaren. Priset för alla dessa orsaker måste vara acceptabla för användaren.

4) *Förmedlarens kostnader.* Biblioteket erbjuder litteratur och service, ofta avgiftsfritt. Kostnaden för att tillhandahålla dessa tjänster måste stå i relation till dess funktion i samhället och vara i linje med samhällets mål och värderingar. Det kostar tid och pengar att ha tillgång till ett bibliotek. Några faktorer som kan ingå i denna barriär är: öppetider, personalkostnad för skolbibliotekarie, lokalkostnad, städ, inköp av litteratur och läromedel. När det gäller inköp av litteratur spelar sociala värderingar roll. Värderingar avgör vad som kan anses lämpligt och vad som är olämpligt att ha i beståndet.

5) *Kognitiv tillgänglighet.* Denna barriär innebär möjligheten för användaren att förstå källan. Användaren ska kunna tillgodogöra sig innehållet i boken. Buckland föreslår två tillvägagångssätt för att överbrygga problemet: förklaring och utbildning. Användaren kan behöva få hjälp av en person som kan förklara på annat sätt, eller ta hjälp av ordbok eller encyklopedi för att förstå en text. Att hitta en översättning till en bok eller en text kan också vara en möjlighet att förstå. Att det bör finnas litteratur för barn som har andra hemspråk än svenska och att det finns böcker och annan information för barn med särskilda behov, exempelvis dyslexi handlar också om kognitiv tillgänglighet. Likaså om det finns tillgång till faktaböcker som är begripliga för användargruppen.

6) *Informationen som trovärdig.* Om användaren inte uppfattar källan som trovärdig kan det vara en barriär för tillgång. Källan kanske strider mot användarens uppfattningar. Det kan vara sociala aspekter, utbildning, klass, kön, ålder, etnicitet. Användaren kommer då inte att ta informationen till sig.

5.3 Sammanfattning

Sammanfattningsvis menar vi att Buckland och Chambers bildar ett teoretiskt ramverk eftersom Buckland beskriver tillgänglighet till bibliotek och Chambers beskriver villkor för läsmöjligheter. Sammantaget ger teorierna oss förutsättningar för att undersöka hur fritidshem ska få tillgång till bibliotek och olika läsmöjligheter.

6. Metod

I detta kapitel redovisar vi vilken metod vi använt oss av samt vad som styrde vårt val av informanter. Vi beskriver också hur vi gått tillväga vid insamlingen av empirin.

6.1 Val av metod

Vi har valt kvalitativa intervjuer som metod. Steinar Kvale skriver om kvalitativa intervjuer i sin bok *Den kvalitativa forskningsintervjun* (1997). Han var verksam vid Psykologiska institutionen, Århus universitet. Motiveringen att använda oss av en kvalitativ ansats är att vi intresserar oss av att *förstå* hur fritidshem kan använda biblioteket. Enligt Kvale syftar den kvalitativa forskningsintervjun till att förstå ämnen från livsvärlden ur den intervjuades eget perspektiv. Med det menar han att intresset i kvalitativa intervjuer är riktat mot informanten, dvs. den intervjuade, för att ta reda på vad informanten anser är intressant och relevant i ämnet (1997, s. 32ff). Vi vill lyfta fram vad intervjupersonerna tycker är intressant, vilka möjligheter och begränsningar de själva upplever finns när det gäller dels att få tillgång, men också att skapa tillgång till bibliotek.

Karin Widerberg, professor på Institutt for Sosiologi og samfunngeografi i Oslo, skriver i sin bok *Kvalitativ forskning i praktiken* (2002), att det som är utmärkande för kvalitativ forskning är att den ger ny förståelse, det kan vara att visa på hur något är likaväl som att visa på hur det skulle kunna vara (2002, s. 188). För vår del vill vi visa på hur man på fritidshem kan arbeta läsfrämjande och hur man från bibliotekets sida kan möta detta arbete i sin verksamhet mot fritidshem.

Den kvalitativa forskningens förståelseform handlar om att tolka meningsfulla relationer, inte om att kvantifiera objektiva data (Kvale 1997, s. 17). Vi avsåg inte undersöka ett fenomen som skulle resultera i mätbara och kvantitativa data. Widerberg beskriver syftet med kvalitativ forskning som att det ska ”generera nya tankar, begrepp och förståelser” (2002, s. 188).

Kritik har riktats mot kvalitativ forskning i fråga om objektivitet. Den kunskap som man kan få med kvalitativ intervju är subjektiv eftersom den är beroende av de intervjuade personerna. Enligt Kvale är det en styrka med kvalitativ intervju, just att få möjlighet att fånga en mängd olika uppfattningar om ett ämne och ge en bild av en mångsidig och kontroversiell värld (1997, s. 14). För att visa på att kvalitativ forskning är saklig och tillförlitlig måste forskaren under forskningsprocessens gång reflektera över och dokumentera olika val och tolkningar skriver Widerberg (2002, s. 18). Detta är något som vi har haft ambitionen att genomföra.

Kvale skriver att man ofta kommer in på teoretiska frågor när man uppmärksammar metodologiska problem som är förbundna med att göra en intervju (1997, s. 17). Det beror på att metodologiska problem många gånger inte har med intervjutekniken att göra, utan är följderna av teoretiskt outhärdade förutsättningar. Enligt Kvale bör man utveckla en teoretisk förståelse av de fenomen som ska undersökas och etablera den grund som den nya kunskapen ska införlivas med. Kvale menar att teorin utgör grunden för att besvara frågan om vad som ska undersökas (1997, s. 92). Olika teoretiska

förutsättningar betonar olika fenomen. Resultatet är beroende av den teoretiska förståelsen. Vi använder oss av Buckland och Chambers som teoretisk grund både vid utformandet av intervjuguide och i analysarbetet. Kvale skriver att teoretiska frågor har med föreställningar om de specifika teman som undersöks att göra (1997, s. 17). Vi har valt att tematisera våra föreställningar utifrån teorierna både vid insamlandet av empirin och vid analysarbetet.

6.2 Urval

Det som styrde vårt urval var frågeställningen och syftet. Från början önskade vi intervjua en grupp barn, för att få ta del av deras synpunkter om läsning och att ha tillgång till bibliotek på fritidshemstid. Vi övergav dock denna tanke eftersom syftet med studien utgår från bibliotekariens och fritidspedagogernas perspektiv. Enligt Kvale är antalet nödvändiga intervjupersoner beroende av undersökningens syfte. ”Om syftet är att förstå världen som den upplevs av en särskild person, räcker det med en enda person.” (1997, s. 98). Om antalet är för litet är det omöjligt att göra statistiska beräkningar och generalisera resultatet. Det har inte heller varit syftet med vår studie. Därför har vi inte valt att göra ett statistiskt representativt urval.

Vi diskuterade dock om det var möjligt att göra ett statistiskt representativt urval genom att skicka enkäter till fritidshem och bibliotek, och bland de inkomna svaren göra ett urval. Men vi ansåg att vårt syfte förutsatte vissa kriterier för intervjupersonerna. Eftersom fritidshem kan välja inriktning själva är det inte självklart att det finns fritidspedagoger som framhäver sitt arbete med barnens läsintresse. Ofta framhävs fritidshemmens praktiska verksamhet och utevistelse, framför det teoretiska såsom läsinläring, vilket Torstensson - Ed och Johansson har visat på (2007, s. 60). Det är inte heller en självklarhet att varje fritidshem har tillgång till bibliotek. Vi ville finna positiva exempel där fritidshem arbetar läsfrämjande och tar del av bibliotekens tjänster. Och vi ville finna positiva exempel där bibliotek aktivt arbetar med att försöka nå fritidshem. Det var våra förväntningar inför de kvalitativa intervjuerna. Dessa förväntningar hade inverkan på urvalet. Vi gjorde ett urval utifrån det teoretiska fokus som vi hade utvecklat som handlade om läsning på fritidshem och tillgång till bibliotek. Vårt största problem var att finna ett fritidshem som hade dessa förutsättningar.

Urvalsmetoden vi valt kan beskrivas som ett snöbollsurval. Professor Alan Bryman vid Loughborough University, Oxford, menar i boken i boken *Samhällsvetenskapliga metoder* (2006) att man kan använda snöbollsurval som urvalsmetod om det inte går att ställa upp en urvalsram. Snöbollsurval innebär att man tar kontakt med ett mindre antal människor som är relevanta för undersökningens tema och därefter använder dessa för att få kontakt med ytterligare informanter (2006, s. 115).

6.3 Kontakten med intervjudeltagarna

Vi kontaktade konsumenten för barn och ungdomsfrågor samt läsutveckling vid ett regionbibliotek som i sin tur vidarebefordrade vårt e-mail till sitt nätverk med barn- och skolbibliotekarier. Genom detta utskick fick vi svar från två fritidspedagoger på ett fritidshem som hade en läsprofil och som samarbetade med en skolbibliotekarie på ett integrerat skol- och folkbibliotek. Dessutom fick vi svar från en bibliotekarie som arbetade på ett större folkbibliotek i en annan stad. Denna bibliotekarie arbetade aktivt

med att försöka skapa strategiska aktiviteter för att nå fritidshem. Det var viktigt för vårt syfte att deltagarna var intresserade av läsning.

Efter att fritidspedagogerna hade anmält sitt intresse via e-mail, kontaktade vi dem och frågade om kontaktuppgifter till den bibliotekarie som de hade inlett ett samarbete med. Vi tog kontakt med bibliotekarien och frågade om hon ville delta i vår studie, vilket hon ställde upp på. Kontakten med bibliotekarien på det större folkbiblioteket skedde också via e-mail. Vi lät alla intervjudeltagare bestämma tid och plats själva.

6.4 Intervjuguide

Bryman nämner två typer av kvalitativa intervjuer, ostrukturerade - och halvstrukturerade, och att det finns utrymme för stor variation mellan dessa ytterligheter av intervjutyper. Vi har genomfört halvstrukturerade intervjuer. Kvale skriver att den kvalitativa forskningsintervjun tekniskt sett är halvstrukturerad. Med det menar han att den kvalitativa intervjun varken är ett öppet samtal eller ett strängt strukturerat frågeformulär. Enligt Kvale genomförs den kvalitativa intervjun enligt en intervjuguide som koncentrerar sig till vissa teman och som kan omfatta förslag till frågor (1997, s. 32). Vi utformade en intervjuguide i form av frågor, men var öppna för avvikelser och utveckling från intervjuguiden, som Bryman skriver att man kan göra. Detta för att kunna följa upp och ställa följdfrågor om vad informanten ansåg viktigt (2006, s. 301).

När det gäller intervjuguiden så strukturerades den om för att passa varje enskild intervju. Till bibliotekarierna skulle man kunna föreställa sig att det hade varit bra att ha exakt samma intervjuguide. Vi började med en intervjuguide utifrån de teman vi ställt upp till intervjun med bibliotekarien på skol- och folkbiblioteket, här kallad Lisa. Utifrån de erfarenheter som vi fick i den intervjun valde vi att arbeta om intervjuguiden inför intervjun med bibliotekarien på det större folkbiblioteket, här kallad Frida. Lisa och Frida arbetade på olika typer av bibliotek och inom olika kontexter. Vi insåg att Frida, som arbetade på ett större folkbibliotek, hade ett annat sätt att arbeta gentemot fritidshem än Lisa som arbetade på ett integrerat skol- och folkbibliotek, se intervjuguide bilaga 1 och 2.

Bryman skriver att undersökningens fokus kan anpassas efter de viktiga frågor som kommer upp under intervjuerna, intresset är riktat mot den intervjuades ståndpunkt. För att få reda på vad intervjupersonerna upplever som intressant kan man utforma en intervjuguide och låta intervjun röra sig i olika riktningar. Vi använde frågorna i intervjuguiden som stöd för att anknyta till vårt ämne men lät intervjupersonerna prata fritt. Vi ville låta intervjupersonerna sätta ramarna och visa för oss vad de tyckte var viktigast att ta upp eftersom fritidshem är en relativt dold verksamhet i forskningen.

6.5 Teman i intervjuguiden

En aspekt som kännetecknar den kvalitativa intervjumetoden är att intervjun är fokuserad på bestämda teman, skriver Kvale (1997, s. 35). Vi har valt att tematisera intervjuguiden utifrån Buckland och Chambers teorier. Detta för att underlätta analysarbetet, men också för att urskilja vilka föreställningar vi själva hade inför intervjuerna. Våra intervjufrågor hade vi delat in i fyra olika teman utifrån Buckland och Chambers teorier, dessa var; *yttre förutsättningar* (fysisk miljö, tid), *inre*

förutsättningar (respons och reaktion, stöd av vuxen/samspel) samt *samarbete* och *ekonomi*.

Inom temat *yttre förutsättningar* placerade vi de av Chambers villkor som fritidspedagogerna och bibliotekarierna skapade för barnen, såsom fysisk miljö – vilken läsmiljö barnen har, vilket bestånd som finns på fritidshemmet och på biblioteket, den tid som ägnas åt att läsa, tiden som det tar att gå till biblioteket m.m. Av Bucklands barriärer placerade vi in fysisk tillgänglighet och priset för användaren, inom temat *yttre förutsättningar*.

Med temat *inre förutsättningar* tänkte vi att barnens reaktion på bibliotekariernas och fritidspedagogernas aktiviteter avslöjar deras intresse för läsning. Om vuxna har lyckats skapa ett intresse vill barnet läsa mer enligt Chambers. I temat *inre förutsättningar* placerade vi därför också samspelet med den vuxne och barnet. I vilka situationer som vuxna samspekar med barn för att stimulera deras läsintresse. De av Chambers grundvillkor som vi menade passade in i temat *inre förutsättningar* var högläsning samt reaktion/respons. Av Bucklands barriärer placerade vi in identifiering av information, kognitiv tillgänglighet och informationen som trovärdig, i temat *inre förutsättningar*.

Med temat *samarbete* ville vi utreda hur fritidspedagoger och bibliotekarier kan samarbeta. Grundtanken var att ta reda på vem som gör vad och vem som tar initiativet. Chambers grundvillkor som handlar om bra bokbestånd berör vem som skall ta ansvar för att barnen får tillgång till ett bra bokbestånd eller annan media. Buckland belyser också aspekten i barriären om förmedlarens kostnader.

Med temat *ekonomi* ville vi ta reda på hur fritidshem prioriteras i förhållande till annan barnverksamhet och i förhållande till skolan. Buckland är den teoretiker som främst tar upp kostnader för förmedlaren.

Vi var öppna för att det eventuellt skulle uppkomma något mer tema under tiden vi analyserade svaren och att något tema kunde falla bort om vi inte fick svar som sammanföll med de på förhand uppställda teman. Intervjuguiden till fritidspedagogerna, här kallade Tina och Mia, samt till Lisa, bibliotekarien på det integrerade skol- och folkbiblioteket strukturerades efter dessa teman. I intervjuguiden som användes vid intervjun med Frida, bibliotekarien på det större folkbiblioteket, gick vi ifrån de teman som vi hade satt upp och anpassade sedan intervjuguiden efter hennes situation, se bilaga 1 och 2. I avsnittet om analysens tillvägagångssätt beskrivs hur analysen kom att genomföras efter att empirin var insamlad.

6.6 Genomförandet av intervjuerna

Vi deltog båda två i alla intervjuer. Vi hade dock delat upp uppgifterna så att en av oss ställde frågor och den andre förde anteckningar. Informanterna hade inte fått frågorna i förväg. Vi spelade in intervjuerna för att sedan transkribera dem. Även om vi spelade in alla intervjuer och sedan transkriberade dem ville vi ha anteckningar till stöd för minnet. Den av oss som förde anteckningar kunde foga in en fråga om det kändes angeläget. Fördelen med att spela in intervjuerna gör att det blir lättare att kunna analysera vad informanten sagt. En nackdel kan vara att vissa informanter inte känner sig bekväma med att bli inspelade. Bibliotekarierna Lisa och Frida deltog ensamma vid

intervjutillfället och vi upplevde det som att Lisa kände sig lite obekvämt vid situationen att bli intervjuad, och dessutom inspelad. Detta upplevde vi inte vid intervjun med Frida.

Fritidspedagogerna önskade bli intervjuade samtidigt, vilket också skedde. Professor Jan Trost, professor i sociologi vid Uppsala universitet, skriver i sin bok *Kvalitativa intervjuer* (2005) om en del metodproblem som kan uppstå om man intervjuar två informanter på samma gång. Informanterna kan hämma varandra eller bekräfta varandra. Det kan vara svårt att få deras egen utsaga, som intervjuare väljer man lätt att gå på den dominerandes utsaga. Däremot kan de stimulera varandra att berätta mer eller utförligare. Vi upplevde det som att informanterna bekräftade och stimulerade varandra, de ”talade i mun på varandra”, dvs. fyllde i varandras meningar. Eftersom vi var två intervjuare så verkade det vara en trygghet för dem att vara två som blev intervjuade vid intervjutillfället.

6.7 Etiska aspekter

Vårt resultat påverkas av vad deltagarna har för intresse av vår uppsats och på vilka sätt de önskar framställa sig själva. Av detta skäl samt av etiska skäl var vi tydliga med vårt syfte med uppsatsen inför deltagarna. I samband med intervjun stämde vi av med deltagarna att de hade uppfattat vårt syfte och vi informerade dem om att vi skulle behandla deras svar konfidentiellt. Vi informerade även deltagarna att vi hade för avsikt att spela in intervjuerna för att sedan transkribera dem, detta för att få med deras svar så utförligt som möjligt.

Under sammanställningen av intervjuerna upptäckte vi att informanternas svar var mycket detaljerade. Vi insåg att det skulle medföra vissa etiska dilemma beträffande möjligheten att behandla deltagarnas svar konfidentiellt. Kvale skriver att den kvalitativa forskningsintervjun söker erhålla nyanserade beskrivningar av olika aspekter av den intervjuades livsvärld. Det är beskrivningar av specifika situationer och handlingar som eftersträvas, inte allmänna åsikter (1997, s. 35). Även Bryman skriver att syftet med kvalitativa intervjuer är att man ska få fylliga och detaljerade svar (2006, s. 300). Problemet uppstår om man misstänker att det inte finns så många liknande fall och att en detaljerad beskrivning skulle kunna identifiera intervjupersonerna. Kvale tar upp den problematiken. Han skriver att undersökningspersonerna måste godkänna information som publiceras om dem, om informationen kan kännas igen av andra (1997, s. 109). Vi kontaktade därför de berörda intervjudeltagarna för att fråga om tillstånd att beskriva deras kontext ingående. Vi har fått tillstånd från berörda intervjupersoner att beskriva dem detaljerat. Vi motiverar den detaljerade beskrivningen med att man måste förstå fritidshemmets och bibliotekens kontext för att förstå deras förutsättningar, deras möjligheter och begränsningar.

6.8 Tolknings- och analysmetod

I kapitlet om val av metod skrev vi att olika teoretiska förutsättningar betonar olika fenomen. Enligt Kvale är det analytikerns teoretiska syn på ämnet som inverkar hur hon analyserar intervjuerna. ”Olika analystekniker hjälper till att besvara olika tematiska frågor.” (1997, s. 187).

Det första vi gjorde efter att ha transkriberat intervjuerna var att försöka klargöra vad som var väsentligt i materialet. Kvale skriver att vad som är väsentligt beror på undersökningens syfte och teoretiska antaganden. Vad som var väsentligt gav upphov till många funderingar och diskussioner mellan oss. Dessa diskussioner och funderingar ledde oss vidare in på innebörden av intervjupersonernas svar. Enligt Kvale utvecklas innebörden i intervjuerna under analysarbetet och vi kände att vi ville klargöra intervjupersonernas egna uppfattningar. Kvale anser att man vid analysen bör beskriva och tolka de teman som förekommer i intervjupersonens livsvärld. ”Det råder ett obrutet sammanhang mellan beskrivning och tolkning.” (1997, s. 170). Vi ställde oss frågor som, vad menades egentligen med detta uttalande? Vad kan det bero på? Eftersom vi hade två olika teorier att analysera materialet med upplevde vi även att det gick att se på intervjupersonernas svar på åtminstone två olika sätt. Enligt Kvale ska analysarbetet ge forskaren nya perspektiv på fenomenen (1997, s. 171).

Till en början visste vi inte vilken analysmetod som vi skulle använda oss av. Vi kunde inte urskilja våra förarbetade teman i intervjupersonernas svar. Vi fick exempelvis för mycket information inom temat *yttre förutsättningar*. Det var en tolkningsfråga vad som skulle hamna i temat *yttre förutsättningar* och vi kom fram till att allt runt omkring oss egentligen är yttre förutsättningar. För mycket av empirin kom att hamna i detta tema. Vi provade olika sätt att analysera materialet. Kvale ger exempel på fem olika analysmetoder. Först provade vi att tolka materialet. Tolkning enligt Kvale innebär att man söker innebörder i texten till djupare och mer eller mindre spekulativa tolkningar av texten. Vi försökte ta in aspekter utifrån hela intervjusituationen i tolkningen. Tolkning som analysmetod resulterar ofta i textexpansion enligt Kvale (1997, s. 172f.). Resultatet av analysen blev inte bra enligt vår mening eftersom det kändes alltför spekulativt. Vad kunde vi uttala oss om egentligen?

Istället för att expandera texten som tolkningen medförde, provade vi istället att reducera texten enligt de kategorier som fanns i teorin. Detta fungerade bättre. Chambers grundvillkor och Bucklands barriärer gjorde vi till kategorier och med stöd av dessa analyserade vi materialet med den metod som Kvale benämner som meningskategorisering. Kvale skriver att meningskategorisering innebär att intervjun kodas i kategorier. Långa uttalanden reduceras till enkla kategorier, vilket anger förekomst eller inte förekomst av ett fenomen. Enligt Kvale kan kategorierna ha utvecklats i förväg eller växa fram under analysens gång; de kan hämtas från teorin eller från intervjupersonernas eget idiom (1997, s. 174).

Vi markerade i transkriberingarna om Buckland och Chambers kategorier förkom i intervjupersonernas svar. Detta gav oss överblick över teoriernas förekomst i intervjupersonernas svar. Vissa kategorier kunde vi därefter se förekom oftare i transkriberingarna. En del meningar innehöll mycket information och förekom i flera kategorier. Vi har strukturerat analysen mestadels utifrån Chambers kategorier eftersom dessa kategorier oftast förekom i intervjupersonernas svar. Vi upplevde dock att Bucklands kategorier kompletterade Chambers. Vi anser att vi har kunnat lyfta fram viktiga aspekter ur intervjuerna med stöd av både Buckland och Chambers teorier. Enligt Kvale kan analysen av intervjuerna utgöra en del av teoriskapandet, likaväl som en tillämpning eller prövning av teorierna (1997, s. 187).

6.9 Förförståelse i processen

Widerberg skriver i sin bok att tolkning och förståelse bygger på vad forskaren har med sig in i själva forskningen. Ju noggrannare man som forskare redovisar vilken förförståelse man har samt redovisar de grundantaganden som man har inför analys och tolkning av intervjuer desto mer tillförlitlig blir de kunskapsanspråk som man ställer (2002, s.26).

Inledningsvis nämnde vi att en av oss är utbildad fritidspedagog och har arbetat på fritidshem. Frågeställningen grundar sig därmed i ett verksamhetsnära problem. Förförståelsen av fritidshemmets verksamhet innefattar att det finns kännedom om fritidshemmets pedagogik och praktik. Däremot kan det se väldigt olika ut hur man planerar och genomför dagens aktiviteter på olika fritidshem.

De positiva aspekterna är flera när man har kunskap och är insatt i de frågor som präglar fritidshemmets praktik och pedagogik. Vi upplevde att fritidspedagogerna som vi mötte tyckte det var bra att åtminstone en av oss var insatt i verksamheten. De kunde slappna av och berätta om vad de brukar göra, utan att behöva lägga så mycket tid på att förklara "självlara" rutiner och förhållanden. Å andra sidan kan det hända att man missar att fråga om viktiga detaljer som förblir outtalade. För att undvika detta hade vi bestämt innan att så långt som möjligt låta fritidspedagogerna prata fritt. Det var också en fördel att vi var två intervjuare med helt olika förförståelse. Den av oss som inte hade någon erfarenhet av varken skola eller barnomsorg ställde frågor, när något resonemang föreföll oklart.

Vid analysen delade vi upp arbetet så att båda analyserade alla intervjuer var för sig. Vi kunde därefter jämföra våra analyser och flera diskussioner uppstod vilka kan ha berott på hur vi ser på verksamheten med ett inifrån och ett utifrån perspektiv.

7. Resultat

I detta kapitel presenterar vi resultatet av de intervjuer vi gjort. I presentation av intervjuer beskriver vi kortfattat vad som framkommit i intervjuerna. Empirin består av intervjusvar från två fritidspedagoger, Tina och Mia, och en bibliotekarie, Lisa, i anknytning till ett och samma integrerat skol- och folkbibliotek. Dessa intervjusvar är avsedda att skiljas från den tredje intervjun med en bibliotekarie, Frida. Frida arbetar gentemot fritidshem, men ur en annan aspekt, eftersom hon är arbetar på ett större folkbibliotek. Detta folkbibliotek har ingen anknytning till det integrerade skol- och folkbiblioteket som Lisa arbetar på. Frida arbetar med fritidshem genom att hon bjuder in dem till biblioteket. Fritidshemmen i kommunen där Frida arbetar ligger på längre avstånd från det större folkbiblioteket. Varför vi har valt att ha med även en utomstående aktör i empirin, beror på att Frida bidrar med ett annat perspektiv gentemot fritidshem. Intervjusvaren är inte avsedda att jämföras, utan snarare komplettera varandra, som olika perspektiv på hur fritidshem arbetar med barn och deras läsintresse och hur bibliotek kan möta fritidshem. Vi ger nedan en kort sammanfattning och bakgrund av intervjupersonernas svar. Namnen är fingerade i ett konfidentiellt syfte.

7.1 Intervju med Tina och Mia

Fritidshemmet låg beläget i en låg- och mellanstadieskola med ca 400 elever totalt. Det fanns 6 fritidshem, varav ett av dem profilerat sig mot läsning, och det är fritidspedagogerna på det fritidshemmet som vi intervjuat. På fritidshemmet finns det 28 barn som går i klass 2 och 3, de är mellan 8-11 år. Från och med läsåret 08/09 har de profilerat sig mot böcker och läsning. De har bland annat läst sagor och böcker. Av kulturrådet har de sökt, och fått, extra pengar som de köpt fina sagoböcker för. Tillsammans med det lokala biblioteket har de deltagit i Bokjuryn, där barnen fått vara med och rösta fram vilka böcker ur den svenska utgivningen av barnböcker från år 2008 som varit bäst. Som fortbildning har de varit med på inspirationsdagar för läsning och berättande. Tina och Mia upplever att de stöttas av skolläda och föräldrar i sin profilering mot böcker och läsning.

Profileringen har inneburit att de iordningställt ett speciellt sagorum där de har högläsning en gång i veckan. Vid högläsning samlas hela gruppen i rummet och man släcker ner för att få en mysig stämning. Tina och Mia berättade att sagorummet är det bästa de gjort för att stimulera till läsning. De betonade att det finns utrymmen för lek och kojbygge på annan plats och att sagorummet bara är en plats avsedd för läsning och lugn och ro. Högläsningen är det enda under veckan som är obligatoriskt för alla barn.

Närhet till integrerat skol- och folkbibliotek gör att det är lätt för barnen att ta del av böcker. Enligt fritidspedagogerna får barnen gå till biblioteket själva, men ibland följer någon av fritidspedagogerna med, och de uppmuntrar barnen till att använda sig av biblioteket.

När de skulle läsa böckerna som var med i bokjuryn så fick barnen titta i barnbokskatalogen och klistra stjärnor på de böcker som de ville att fritidshemmet skulle låna in. Sen fick bibliotekarien listan på böcker med flest stjärnor och tog hem dem till fritidshemmet. Där visades böckerna upp på ett inbjudande sätt. På

fritidshemmet läste fritidspedagogerna en del av böckerna på högläsningstid, ibland hela boken, ibland bara ett stycke, för att sen uppmuntra barnen att fortsätta läsa själva. Barnen tipsade även varandra om bra böcker. De böcker som lånades till fritidshemmet var kvar och lästes på fritidshemmet.

Man har även köpt in leksaker och material som stimulerar till fortsatt bearbetning av böcker och sagor som pedagogerna läst högt. Mjölkkartonger kan användas till mycket, att bygga slott och borgar av till exempel, bara fantasin sätter gränser. Och fantasi upplever Tina och Mia att barnen har, och får ännu mer när de läser olika böcker och sagor. Tillsammans med en lärarpraktikant har barnen gjort egna sagor på dator.

7.2 Intervju med Lisa

Biblioteket är ett integrerat skol- och folkbibliotek på en mindre ort. De har verksamhet för både barn och vuxna. Lisa har arbetat på biblioteket i två år. Lisa upplever att Kulturförvaltningen i hennes kommun prioriterar barnverksamhet. Skolan betalar en viss summa pengar för att köpa in böcker till biblioteket som används i skolan och fritidshemmen. För pengarna köper de mestadels in barnböcker men också en del pedagogisk litteratur till lärare och fritidspedagoger.

Biblioteket är beläget inom skolans område där även fritidshemmet finns. Alla elever har ett eget lånekort som de får när de börjar i sexårsverksamheten på skolan. Samtidigt får barnen en introduktion till biblioteket där barnen får lära sig vilka medier de kan använda och var allting finns. Barnen blir därmed introducerade i biblioteket tidigt när de börjar skolan.

Lisa uppgav att det inte tas några stora initiativ för att arbeta gentemot fritidshemmet. Hon brukar inte bokprata eller anordna läsecirkel för barnen på fritidshemmet. En orsak varför Lisa inte har bokcirkel eller bokprat för fritidshemmet är att skolan och barnen som Lisa arbetar med ändå är så tätt involverade i biblioteket och böcker under hela läsåret. Och på eftermiddagarna har Lisa hand om biblioteket för allmänheten. Det gör att det är svårt att hinna med mer uppsökande verksamhet.

Lärare och fritidspedagoger har läsecirklar själva och där har Lisa hjälpt till att välja böcker. Det är både skönlitteratur för barn och pedagogisk litteratur. Den verksamheten har förekommit länge men Lisa har varit med och strukturerat upp det genom att välja barnböcker som lärarna och fritidspedagogerna kanske inte skulle valt själva. Hon hoppas därmed att hon ska kunna vidga deltagarnas perspektiv på litteratur.

Lisa har inte haft någon utbildning i form av användarundervisning eller undervisning i informationssökning för lärare och fritidspedagoger. Det har inte efterfrågats fast Lisa tycker att de egentligen borde ha det. Även för eleverna.

Tina och Mia kom till biblioteket under hösten 2008 och berättade att de ville profilera sig mot läsning. Lisa föreslog att de kunde vara med i Bokjuryn. Bokjuryn kunde motivera barnen att läsa eftersom de själva fick vara med och ge utlåtande om vilka böcker som skulle köpas in. Det var inte bara fritidshemmet som deltog i projektet utan även en klass från årskurs ett samt två sexårsklasser. Lisa ansåg att fritidshemmets omdömen var genomarbetade eftersom barnen där hade varit med och valt böcker.

Lisa berättade också om ett annat läsprojekt som hon har varit ansvarig för. Då bjöd Lisa in flera barn- och skolbibliotekarier till olika aktiviteter. Det blev ett paket till slut med föreläsare, dramapedagoger och så sökte de pengar för projektet och köpte in böcker tillsammans. Projektet bidrog till att bibliotekarierna lärde känna varandra och var de jobbade någonstans. Böckerna som köptes in har använts till läsecirklar i skolan och de finns i biblioteket tillgängliga för alla.

7.3 Intervju med Frida

Vi intervjuade Frida, bibliotekarie på ett större folkbibliotek, beläget i en medelstor stad, med ca 50000 invånare. Biblioteket är en del av ett större kulturhus. I samma byggnad fanns även ett konstmuseum och teater, vilket gör att man kan samordna olika kulturaktiviteter och utställningar både för barn och för vuxna. Bland annat ordnas Barnens kulturhusdag och gemensamma aktiviteter under skollov. Frida har erfarenhet som barnbibliotekarie men har även arbetat ett par år på ett regionbibliotek med barn- och ungdomsfrågor.

Det finns sex filialbibliotek i den kommun där Frida arbetar, varav några är integrerade skol- och folkbibliotek och där ser Frida att biblioteken får en annan plats i barnens liv, bland annat är det lättare för fritidshemmen att ta sig till ett sådant bibliotek. Till det bibliotek vi besökte fanns inget fritidshem inom gångavstånd för barn att ta sig själva, besöket på biblioteket måste därför föregås av viss planering för fritidshemmet.

Skolan prioriteras före fritidshem enligt Frida. Det beror på att de genom skolan når alla barn i samhället. Genom skolan får alla barn lånekort och de kommer till biblioteket för att låna böcker eller söka information. Frida tror att det finns en baksida, för bibliotekets del, att associeras med skolan, eftersom även biblioteket då kopplas ihop med prestation och redovisning m.m. Frida menade att det inte är självklart för barn att uppfatta biblioteket som en plats dit man kan gå på sin fritid. Det finns mycket på biblioteket som kan vara utvecklande för barnet personligen. Frida poängterar att biblioteket har många resurser som det är möjligt att visa för barn och ungdomar. Det finns många dolda skatter som kan upptäckas.

För att visa på biblioteket och hur man kan använda det på fritiden har de dragit igång en satsning som riktar sig just mot fritidshem, Skattjakt. Skattjakten gick till på följande vis: När barnen kom från fritidshemmet samlade Frida dem och läste högt ur en bok samt tipsade lite om böcker. Sedan fick barnen två och två ge sig ut på skattjakt, d.v.s. med hjälp av ledtrådar leta sig runt i biblioteket och svara på frågor. Skatten var lånekort, och de böcker eller annat barnen ville låna med sig hem. På detta sätt fick barnen upptäcka biblioteket på egen hand. Efteråt samlades gruppen igen och Frida gick igenom de olika platserna och vad man kunde göra eller hitta där.

Målet för projektet är att barnen skall upptäcka att:

biblioteket är en plats för vila, bra böcker, förströelse, spännande media, läsning

biblioteket är en bra plats för möten på fritiden

biblioteket är en plats att vara ensam på tillsammans med andra
i biblioteket finns alltid vuxna

i biblioteket finns gratis toaletter
biblioteket har något för alla
biblioteket är gratis och öppet nästan alla dagar
*(Hämtat ur mail- korrespondens med Frida och dokument från det större
folkbiblioteket)*

Huvudsyftet med denna verksamhet är att få barnen som individer att komma till biblioteket för att sedan vilja återkomma tillsammans med sina föräldrar eller själva, och att göra personalen på fritidshem medveten om biblioteket och dess resurser.

Projektet är ännu i sin linda, men de har haft en grupp fritidsbarn tillsammans med fritidspedagoger på besök i biblioteket. Tanken är att fortsätta med att bjuda in övriga fritidshemsgrupper. Den första inbjudan till fritidshem angående skattjakten var till en fritidspedagog som Frida kände till var intresserad av läsning. Frida antog att fritidspedagogen därför skulle vara motiverad att komma till biblioteket med sin barngrupp. Nyckelpersoner att nå, enligt Frida, är personalen på fritidshemmet, fritidspedagogerna. Frida menade att biblioteket måste fånga fritidspedagogernas intresse. De måste bli medvetna om att biblioteket kan vara en rolig aktivitet för fritidshemmet. Inte i första hand för att stimulera till läsning, utan för att upptäcka biblioteket som rum.

Fritidshemmen är också välkomna att, i mån av tid, boka ett eget besök på biblioteket. Sådana initiativ välkomnas enligt Frida. Det händer även att fritidshemmet hör av sig när de ska jobba med något speciellt tema och vill ha böcker om det temat. Men Frida menar att biblioteket och dess resurser skulle kunna utnyttjas och användas mer om fritidspedagogerna har kännedom om det. Därför finns en idé hos Frida att arbeta vidare med fritidspedagogerna och bjuda in dem och visa på bibliotekets resurser i just deras arbete på fritidshemmet. Frida tyckte att biblioteket på detta vis är ett gränslöst rum, det finns inga gränser mellan äldre och yngre utan biblioteket är en plats för möten.

Frida berättade att det pågår fler projekt inom skolbiblioteken i kommunen. Skolledarna har blivit uppmärksammade på skolbibliotekets betydelse och skolbiblioteken har fått bättre resurser. Man jobbar på flera fronter mot barn och ungdomar, och de olika initiativen lyfter varandra. Bland annat jobbar man med Bokjuryn på skolbiblioteken. Möjligheten finns att på det större folkbiblioteket rösta också, men det är inte så många som röstar där.

8. Analys

I detta avsnitt följer en analys av intervjupersonernas svar utifrån teorierna. Analysen återknyter också till tidigare forskning och annan litteratur.

8.1 Lästid och läsmiljö

Chambers anser att de ideala förutsättningarna är att barnen på skoltid varje dag får en icke-styrd stund för självständig läsning (1995, s. 46). Det krävs övning för att bli duktig på läsning. Lundberg och Herrlin (2003) menar att skolans tid inte är tillräcklig för att läsningen skall utvecklas till en färdighet. På fritidshemmet som vi besökte fanns det tid för självständig läsning. Om ett barn är en ovillig läsare är det speciellt viktigt att det ges möjlighet att själv ta ansvar för sitt läsande menade Earl och Maynard (2006). Bara när det finns ett egenvärde i att läsa kan barn uppskatta det för nöjes skull. Fritidspedagogerna berättade för oss att barnen närsomhelst kunde springa över till biblioteket vilket underlättade deras möjligheter att själva bestämma vad och när de vill läsa. Fritidshemmets närhet till biblioteket och att biblioteket är öppet på eftermiddagen gör att det finns tid och möjlighet till läsning. Lisa på biblioteket berättade vad barnen från fritidshemmet brukar göra: "Ibland på eftermiddagarna kommer barnen in här innan dom ska gå hem, så då sitter dom och läser och grejar." När vi frågade om barnen gör samma saker när de kommer till biblioteket på skoltid eller på fritidshemstid svarade Lisa så här: "Det känns som att dom är lite friare när dom kommer hit från fritidshemmet och liksom, både på stilen när dom kommer in och när dom väljer". Fast (2008) anser att människor, barn såväl som äldre, tycker om att tala om sådant som de är intresserade av, och lär sig bäst om de bygger vidare på redan befintliga kunskaper. Hon vill skapa broar mellan hemmet, förskolan och skolan. När barnen på fritidshemmet använder biblioteket kan vi se att broar har byggts mellan fritid och skola. Barnen får möjlighet att fördjupa sig i sådant som de är intresserade av och bygga vidare på redan befintliga kunskaper som de kan ha utvecklat i skolan.

Enligt Chambers är det vuxnas uppgift att se till att barn får tid till självständig läsning (1995, s. 45). På fritidshemmet uppmuntrade Tina och Mia barnen att läsa själva, även högläsningen fick ta tid. "... det är väl det vi är väldigt mycket ute efter, lusten å ta SJÄLV boken å gå och sätta sig, ingen ska tvinga en å göra de, de e de man försöker uppmuntra hela tiden." Fritidspedagogerna menade att till skillnad från skolan, där barnen läser en bänkbok, ofta på samma gång, så kan man på fritidshemmet uppmuntra barnen att läsa själva när de vill och vad de vill. "Men det där uppmuntrande till att läsa själv, det är lättare här än i skolan...".

Flera forskare har visat att det är viktigt att barnen har ett eget intresse av att läsa för att utveckla sitt läsande. Enligt Lundberg och Herrlin (2003) är läsintresset, lusten och glädjen att läsa en förutsättning för att andra dimensioner av läsningen ska utvecklas. Bartolic och Riddarsporre (2006) visar i sin C-uppsats att vuxna kan stödja barnet att hitta sin egen drivkraft. De anser också att det är individuella anledningar som gör att barn läser frivilligt. En anledning till att barnen inte läste i deras studie, var att läsning upplevdes som ett krav från skolan. Att det är lättare att få barnen att läsa själva kan bero på fritidshemmets pedagogik, det situationsbundna lärandet. Om man håller på

med en aktivitet eller ett tema, så vill barnet veta mer om ämnet just nu, då kan läsningen spurras och tillfälle ges.

Det är inte bara uppmuntrandet och lästiden som Chambers menar är viktigt för att stimulera till läsning. Den fysiska miljön spelar också roll. Om klassrummet är välutrustat kan koncentrationen och lästiden vara längre (1995, s. 47). Att man på detta fritidshem hade iordningställt ett speciellt rum för läsning, ett sagorum, visade att man såg läsning som något viktigt. Det fanns tid och plats som var avsett bara för läsning. Ett ostört rum där barnen kunde få vara ifred och koncentrera sig, och läsa så länge de önskade. Allt detta poängterar Chambers är förutsättningar för att stimulera ett läsintresse hos barn. Enligt Buckland måste biblioteket minska användarnas ansträngningar för att få tillgång till bibliotek. Vi tolkar det så att Buckland inte bara menar tillgång till bibliotek, utan även läsning. Att skapa möjligheter där barnen får ett fritt val och en lust att läsa, så som fritidspedagogerna gjort, skapar tillgång till läsmöjligheter och att de därigenom stimulerar barnens läsintresse. Taube skriver att den första förutsättningen för lyckad inläring är frihet från stress i en varm förstående, accepterande och stödjande atmosfär (2007, s. 136). Även Earl och Maynard (2006) betonade att en förutsättning för att få en positiv upplevelse av läsning är att den sker i kontrollerade miljöer där barn känner sig trygga. Trygga miljöer för barn kan vara hemmet, klassrummet eller fritidshemmet.

Tina och Mia hade märkt av en skillnad sen de iordningställdes sagorummet. Tidigare hade de högläsning där barnen satt i en soffa bredvid varandra. Barnen hade svårt att koncentrera sig och det blev mycket pillande och plockande på varandra. Fritidspedagogerna fick säga till och markera för att barnen skulle vara tysta och inte störa varandra. Runtom fanns det mycket som störde. Några barn hade börjat med en aktivitet som de såg och ville fortsätta med istället för högläsningen, berättade Tina och Mia. Men allt detta föll på plats när sagorummet kom till. Sagorummet var en plats som var avsedd för läsning. De stängde dörren, släckte ner och ingenting störde koncentrationen. Fritidspedagogerna identifierade problemet och löste situationen genom att stänga ute störande moment och skapa en miljö som var avsedd för läsning. De minskade därmed obehag och ansträngningar för barnen för att de skulle få möjligheter att läsa, så som Buckland beskriver är nödvändigt för att tillgång ska uppnås.

I svaret från Frida kan man skönja Chambers teori om läsmiljö. Hon hade som mål för sin verksamhet att fritidshem ska upptäcka biblioteket som rum. Ett offentligt rum som är tillgängligt för alla och där barnen får lov att vara, och kanske läsa om de vill det. Men även få upptäcka andra saker som finns på biblioteket, ex datorer, Internet, spela ett spel eller bara ett ställe att vara på.

... inte alla kommer å välja å låna nån bok för å läsa, utan vill kanske göra andra saker, men de ska också va okej, för annars så kommer dom aldrig mer tillbaks om dom känner att det här är bara en plats för läsning å 'ja gillar inte läsning just nu i mitt liv som det ser ut, men ja ...', upptäcker man att man kan göra andra saker, eller hitta den där...

Fast (2008) har visat att barn övar på att läsa, inte bara med böcker, utan också genom lek och populärkultur som leksaker, leksakskataloger, datorer och film. Fridas uttalande visar att hon som bibliotekarie har kunskap om barns intressen och att dessa inte alltid

kretsar kring just läsning. Resonemanget stämmer överens med Chambers teori om att barnet behöver få styra sitt läsande själv (1995, s. 45). Frida menar att barnen inte bara behöver välja läsning på biblioteket, det finns andra aktiviteter också, som i längden kan stimulera till läsning och att de lär sig använda biblioteket. Fridas engagemang följer Unescos folkbiblioteksmanifest från 1994 som är riktlinjer för folkbiblioteken. Enligt manifestet ska folkbiblioteket verka för att erbjuda barn möjligheter till kreativ och personlig utveckling samt stimulera deras fantasi och kreativitet. Förhållningssättet kan liknas vid Hansson och Öglands (2006) beskrivning, att biblioteket konkurrerar genom att fokusera på biblioteket som rum. Biblioteket som rum är till för att skapa miljöer och upplevelser som inspirerar barn och unga.

Ytterligare en aspekt på lästid tar Frida upp. Fritidshemmen som besökte hennes bibliotek fanns inte på nära avstånd. Att ta sig till biblioteket blev något de måste planera.

... men huvudsyftet är ju ändå kanske att få enskilda barnet att upptäcka det, för då kan ju också dom säga till fritidspersonalen att 'idag kan vi väl åka till biblioteket igen' å så. Men ofta, eftersom de e dom här avstånden jag pratade om, så e de ju rätt så många skolor som får organisera en bussresa till exempel å då blir de ett litet meck...

Enligt Buckland finns det barriärer för användaren att få tillgång till bibliotek som han menar handlar om den tid och det pris som det tar att besöka ett bibliotek. Kostnaden måste vara acceptabel för användaren för att tillgång till biblioteket ska uppnås, skriver Buckland. Detta är något som Frida visar förståelse för. Hon menar att tiden och ansträngningen måste vara acceptabel för fritidshem och ställas i relation till barnens och fritidspedagogernas intresse att besöka biblioteket. Frida försöker att nå fritidspedagoger genom att skapa ett inspirerande bibliotek med upplevelser som barnen tycker om. Taube (2007) anser att täta besök på biblioteket borde vara obligatoriskt eftersom det har gynnsamma effekter inte bara på barnen utan också på föräldrars och lärares engagemang. Även Lundberg och Herrlin (2003) föreslår att själva handlingen, att gå till biblioteket, visar att läsning är meningsfullt och roligt.

8.2 Högläsning och andra läsaktiviteter

Ett grundvillkor för att stimulera barn till läsning är högläsning, enligt Chambers. Under högläsningen lär barnen i samspel med varandra och med vuxna (1995, s. 65). Högläsning anordnade det integrerade skol- och folkbiblioteket under lovet som en aktivitet. Då kom det barn från fritidshemmet berättade Lisa.

Jag tänkte på lovverksamhet. Jag hade högläsning på lovet här. Det är lite lätt att ordna ju, men då var det just fritidshemsungar som kom hit då. Fyra dar hade vi. [...] Och då kom det fler och fler därför att dom tyckte det var så spännande, men det var just fritidshemmet som kom då. Dom var ju inbjudna. Men vi trodde att det skulle komma lite lösa barn också, men det var just fritidshemmet som tacksamt tog emot det. Det såg man ju att det, en sån liten enkel grej kan funka och vara tacksam för dom.

Chambers anser att en vuxen bör finnas närvarande och till hands för att leda barnet framåt i sin läsning (1995, s. 69). På fritidshemmet förekom det högläsning varje vecka. Alla barn skulle vara med och lyssna en stund. Tina och Mia berättade:

Högläsningen är, det är nog det enda måste. Fast det tycker dom är rätt trevligt, det har var't 26 personer inne i det rummet, har vi knött in, å alla ligger på varandra som nån ormgrop eller nåt sånt där, men, men, men det är liksom för att man ska få själva läsupplevelsen ihop så då blir det ju att man tar dom ihop...

Stensson (2006) menar att högläsning skapar gemensamma preferenser i en grupp, en gemensam historia. Samtal under högläsning kan göra att en hel grupp delar med sig av sina erfarenheter och förståelse av texten som de läser. Högläsning blir en lustfylld aktivitet vilket är viktigt för läsintresset.

Chambers påpekar att nybörjarläsare tycker om att titta i boken samtidigt som de lyssnar (1995, s. 69). Men detta är inte något fritidspedagogerna tillämpar när de har högläsning i satorummet. Tina och Mia menar att barnen får bilda sina egna bilder av texten i sitt eget huvud. Efteråt kan barnen titta och bläddra i boken så mycket de vill. Men just under tiden de har högläsning visas inga bilder. Detta gäller även när de läser bilderböcker. Vid högläsning kan man få tid att fundera tillsammans kring berättelsen, det är också något som uppmuntras.

Vi har läst sagorna, det är ju inte bara å läsa, man måste ju ha förståelsen vad man hör, vad man har läst också, så de har vi också... vi pratar efteråt, vad tror ni egentligen att den innebär, ställer lite frågor. De tycker dom är ganska roligt om man ställer lite frågor på vad man läste och så ska dom svara. Bara för att dom ska förstå lite så, sånt har vi också jobbat med.

Taube (2007) tar upp vikten av att hjälpa barn förstå innehållet i en text. Läsningen blir inte meningsfull om förståelsen inte finns, menar hon. Chambers anser också att barn behöver hjälp av vuxna för att pröva böcker som ligger lite bortom barnens egen förmåga (1995, s. 69). Detta är något Tina och Mia har reflekterat över:

Där tror jag många dippar ibland i sin läsning, de där, när de kan läsa å så har dom då föräldrar hemma å så. De gjorde vi faktiskt en undersökning på, de där, att så slutar föräldrarna läsa för dem, för dom tror att dom kan läsa. Men dom kan ju inte läsa Spiderwick som dom kanske egentligen vill höra. De e ju inte alla tvåor som kan klara av å läsa Spiderwick för dom inte har de läsflytet, men då måste man ju fortsätta å läsa för dom tills dom får igång läsflytet så bra så att dom kan läsa dom böckerna dom vill ha, för annars, de e ju klart, de e skittråkigt om nån ska läsa såna där korta meningar hela tiden för de e egentligen de dom klarar av, då tappar man ju lusten...

Läsutvecklingen går bara framåt när vi medvetet sträcker oss efter det vi inte riktigt når, skriver Chambers (1995, s. 69). Detta gäller även för barn som har lärt sig läsa. Earl och Maynards (2006) studie visar att barn upplever det som positivt när vuxna läser tillsammans med dem. De menade att om man som litet barn möter en negativ attityd till läsning är det lättare att bli ovillig läsare när man blir äldre. Barnen behöver öva sig för att bli duktiga och prova svårare och svårare texter. Tina och Mia har samma synsätt när de berättar:

Man kan ju inte förvänta sig att alla dom kan läsa jättebra, så de e så syn´ de där att man slutar läsa, läsa högt, man får fortsätta lite till. Jag har fortfarande en tioåring som önskar: 'Mamma läs!

Cassel West och Kochenhauer (2006) har i sin magisteruppsats kommit fram till att högläsning i tidig ålder gör att barnet får en lustkänsla för böcker. Lustkänslan uppehålls när barnen blir äldre genom att vuxna fortsätter läsa högt för dem. Att vara förebild som vuxen, samtala om böcker och att läsa högt tillsammans är något som de menar främjar läsintresset.

Bucklands kategori om kognitiv tillgänglighet förekommer i fritidspedagogernas resonemang om högläsning. Enligt Buckland handlar barriären om att förstå källan. För det krävs förklaring och utbildning. Tina och Mia reflekterar över barnens ålder, att man inte ska sluta läsa högt, bara för att barnen lärt sig läsa själva. Enligt Buckland tolkar vi därför Tina och Mias berättelse som att de skapar tillgång till de böcker barnen läser när de övar barnen i läsning genom att läsa högt. Barnen får möjlighet att prova böcker som de annars skulle uppleva som för svåra att läsa själva. Enligt Taube (2007) är det viktigt för barnens självförtroende att de får stöd från vuxna i sitt läsande. Självförtroendet är beroende av omgivningens och barnets egna förväntningar.

Frida ansåg också att högläsning är något man kan göra på fritidshemmet för att främja läsning. Hon får ofta förfrågningar från just fritidshem om högläsning böcker.

... högläsning ofta så otroligt uppskattat av barn å vi får ofta frågor, både från skolan å ibland från fritids, om högläsning böcker. Å inte minst på sommar´n, man kanske kan vara ute på badstranden å läsa nånting högt å så där. Å vissa barn kanske behöver en speciell omsorg eller trygghet eller känsla av att 'här läser personalen bara för mig' eller så, å då kanske det är nåt barn som behöver nåt speciellt, som ett sätt å bearbeta upplevelser kanske så, så att litteraturen har ju en otrolig kraft på de sättet.

Enligt Frida handlar högläsning inte bara om att barnen ska lära sig att läsa svårare böcker. Det är också ett samspel mellan den vuxne och barnet som Chambers skriver (1995, s. 65). Frida menar att högläsning inte bara handlar om att öva upp läsfärdigheten utan är också ett sätt att ge barnet en speciell omsorg.

Buckland anser att kognitiv tillgänglighet kan vara en barriär för användaren att få tillgång till källan. Han menar då att kognitiv tillgänglighet handlar om att förstå källan. Vad vi kan utläsa menar Frida att fritidspedagogen kan hjälpa barnet att förstå boken men också att hjälpa barnet att förstå sina egna känslor inför bokens handling och budskap. Vi tolkar hennes uttalande som att hon sträcker sig längre än vad Buckland gör i sin beskrivning om kognitiv tillgänglighet. Stensson skriver att samtal om böcker kan hjälpa barn att förstå innehållet. Läsande i sig är en process där läsaren får ta del av kunskaper som vidgar ens egen horisont och kan göra det "egna livet mer begripligt" (Stensson 2006, s.14).

Andra läsaktiviteter än högläsning förekommer på fritidshemmet. Tina och Mia berättar:

... de brukar vi ha ibland också, tipspromenader, frågesport, vi ska ha frågesportstävling på torsdag, de e också läsning och hörning, ja, på ett

annorlunda sätt å de älskar dom ju, frågesport ...” ”... de e ju också bra, där läser dom ju också, fast dom inte tänker på att dom läser just i frågesport, när de sitter här och, då kan man börja läsa å så kan man lite diskret lämna över 'kan inte du fortsätta för nu måste jag gå och göra nåt annat', så drar man sig ur de lite så ... så kommer ju deras läsning igång.

Vi tolkar fritidspedagogerna som att deras pedagogik gör att de har med lärande i alla sammanhang. Eftersom de har en sådan inställning tar de tillvara på alla tillfällen som kan öva barnen i läsning. Återigen ser vi här ett exempel på fritidshemmets pedagogik i det situationsbundna lärandet som Bardon (2008) tar upp i sin uppsats. Frågesport är ett sådant exempel. När fritidspedagogerna berättar att de också drar sig ur aktiviteten hjälper de barnen att utveckla sitt läsande och läsa texter som egentligen ligger lite bortom deras förmåga, som Chambers skriver (1995, s. 69).

Hansson och Ögland (2006) menar att biblioteket också är ett stöd för människor i sitt lärande. De redskap som biblioteket har i det arbetet är rummet, mediet och sin kompetens. Frida berättar om andra läsaktiviteter och andra medier som hon menar att fritidshem kan använda sig av.

Å vi har diabildserier kvar här som är en ... stenåldersmetod, men suveränt spännande för många barn idag som e vana vid rörliga medier som inte alls har en koll på vad en diaprojektor e. Så att, ja menar, alla dom specialmedier som man kan låna här, vi har ju DVD- filmer till utlåning å så där också.

Enligt Buckland kan biblioteket kanske inte alltid tillmötesgå varje aspekt av tillgänglighet. Ibland går det inte att få tag på just det som användaren vill ha. Frida visar på de möjligheter som finns för fritidshem och att det inte bara handlar om böcker. Hon menar att det är viktigt att fritidshem känner till att det på biblioteket finns mycket olika saker som kan passa deras aktiviteter.

8.3 Bestånd – på biblioteket, på fritidshemmet

Ett bra bokbestånd är Chambers tredje grundvillkor för en bra läsmiljö. Böcker bör administreras gemensamt – förslagsvis från skolbiblioteket, skriver Chambers (1995, s. 22). Biblioteket erbjuder inte bara böcker och Chambers begrepp om bokbestånd innefattar allt material som finns att tillgå på biblioteket. Allt det som barn på fritidshem kan låna, eller ta del av när de är på biblioteket. Enligt Chambers är det viktigt att böckerna är placerade centralt eftersom det avgör hur väl bokbeståndet används. Utifrån Chambers teori är det integrerade skol- och folkbiblioteket optimalt placerat eftersom barnen själva kan gå dit. Det är placerat på skolan och i nära anslutning till fritidshemmet. Fritidspedagogerna uppmanade barnen att besöka biblioteket, själva eller tillsammans med någon vuxen.

... så får barnen gå dit, själva härifrån på eftermiddan, och det är ok för biblioteket också och det är de stora, fast vi har nästan låtit tvåorna gå dit också. Ja, dom får gå dit och så får dom sätta sig där borta och läsa och greja, eller så lånar dom böcker hit.

Tina och Mia berättar att biblioteket fungerar som skolbibliotek på förmiddagarna och folkbibliotek på eftermiddagarna. Detta innebär att det är öppet för allmänheten när barnen är på fritidshemmet. Hell (2008) skriver att det är en fördel vid dessa tillfällen

med ett integrerat skol- och folkbibliotek eftersom barnen får möjlighet att använda biblioteket på fritiden.

Enligt Buckland kan öppettider vara en barriär för förmedlaren, dvs. biblioteket, eftersom det kostar pengar att ha öppet längre. Biblioteket används ofta av barnen på fritidshemmet enligt Tina och Mia.

Det är mycket dom som är här många dagar i veckan, å långa dagar, som är dom som gärna går till biblioteket, dom får gärna låna skivor å böcker å ta med å lyssna å läsa.

Att biblioteket drivs professionellt är en förutsättning för att de ska kunna följa de riktlinjer som finns i Unescos skolbiblioteksmanifest (1999) bl.a. att främja elevers läslust och lära dem att bli biblioteksanvändare. Även Chambers anser att beståndet måste skötas och underhållas av någon med expertis som ansvarar för det (1995, s.25).

Pedagogerna upplever att barnen är välkomna till biblioteket när de vill. Personalens bemötande är viktigt för att barnen ska känna sig välkomna och för att biblioteket ska vara tillgängligt. Lisa uttryckte det så här:

Nä men visst det är ju väldigt roligt att dom vill komma och det blir ju att man lär känna och man tipsar dom. Och dom kommer hit och sitter. Det är väldigt trevligt att det befolkas lite grann även på vanliga öppettider.

Om barn möter böcker endast i skolan eller på biblioteket förblir de främmande föremål skriver Chambers (1995). Utifrån Chambers teori är det viktigt att barnen inte bara får tillgång till böcker genom skolan och hemma hos föräldrar. Barnen bör också ha tillgång till böcker på fritidshem. Böcker bör finnas nära barn som en del av deras naturliga värld skriver Chambers. Liknande synsätt finns hos Lundberg och Herrlin (2003) som anser att skolans tid inte räcker till för att utveckla läsningen till en färdighet. De föreslår att föräldrar lånar hem böcker från biblioteket. Även Taube (2007) poängterar att det måste finnas tillgång till bra böcker för barn. Tina och Mias berättelse stämmer väl överens med forskarnas synpunkter. De berättade att hemma "... ligger det ju böcker i varenda rum å de är ju dom vana vid, [...] ända sen dom var små så det är klart. Det är ju samma hemma hos dig också." Med detta uttalande syftar Tina och Mia på böcker som de har hemma för sitt eget intresse. De menar att det ska synas att vuxna läser för sitt eget nöjes skull. Fritidspedagogernas har ett förhållningssätt att böcker bör finnas runt barn, hemma och på fritidshemmet. Då blir böcker och läsning en del av barnens naturliga värld, precis som Chambers skriver (1995, s.77).

Barnen har, enligt både fritidspedagoger och bibliotekarien möjlighet att låna vilka böcker, och hur många böcker, de vill till fritidshemmet. Lisa kan också beställa böcker från andra bibliotek om det behövs. Detta är helt i linje med Unescos skolbiblioteksmanifest (1999) där det står att bibliotekarierna ska verka för att skolbibliotekets resurser görs tillgängliga inom och utanför skolan.

I arbetet med Bokjuryn fick barnen välja böcker som Lisa sen skaffade fram. Enligt Chambers är det bra om barnen får vara delaktiga i bokinköp. När fritidshemmet samarbetade med biblioteket i Bokjuryn så fick biblioteket också extrapengar för att köpa in de böcker som barnen ville ha. Det tyckte Tina och Mia var väldigt förmånligt och gjorde att barnen lånade många böcker som de läste. Lisa berättade hur det gick till:

Dom lät barnen bläddra i den här katalogen och sätta stjärnor på böcker som dom gärna ville läsa utifrån den så där. Och så överlämna dom det till mig och jag kunde väl skaffa fram i stort sett allt det, ett tjugo- tjugofemtal böcker. Så överlämna jag det till dom och presentera lite kort vad det var. Och sen så har dom gjort samma sak för barnen och verkligen gett sig tid, från november faktiskt och årsskiftet fram till förra veckan ungefär.

Uttalandet visar på förekomsten av Bucklands barriär om fysisk tillgänglighet. Han skriver att fysisk tillgänglighet betyder att det går att få tag på just den boken som användaren vill ha. Vi kan utläsa att Lisa har ambitionen att tillmötesgå barnens önskningar om att få tag på just de böcker som barnen vill ha. Lisa skapar därmed tillgång till bibliotekets resurser enligt Bucklands barriär om fysisk tillgänglighet. En slutsats som Earl och Maynard (2006) drar är att barn, och framförallt ovilliga läsare, måste ha tillgång till texter som är intressanta och relevanta för barnet som individ. Läsningen måste vara meningsfull för barnet. Bokjuryn är ett sätt att främja barnens läsande. Genom att skapa förutsättningar för olika upplevelser och exponering på olika sätt kan man på biblioteket inspirera till fördjupade upplevelser, precis som Hansson och Ögland (2006) skriver.

Som vi tidigare nämnt får barnen själva låna vilka böcker de vill till fritidshemmet. Fritidspedagogerna berättar om vad barnen brukar låna:

Det är allt möjligt, från ... bebisböcker ... såna där små för dom är, dom små barnen tycker det är jättehärligt att kunna läsa dom, även tvåorna då, dom som de två meningar på varje sida. Från såna, till väldigt avancerade böcker om liksom vulkaner och sånt ... å så mycket cd-skivor, alltså ljudböcker.

Böckerna är sedan tillgängliga för alla barn på fritidshemmet. Vi tolkar Tina och Mias svar som att de inte är så noga med att barnen läser böcker som är rätt för deras ålder. De får läsa vad de vill. Det viktigaste är att barnen tycker böckerna är roliga och att de får välja bok själva, det kan vara bilderböcker, faktaböcker eller kapitelböcker. Enligt Earl och Maynard kan man låta barn som känner olust inför läsande återta känslan av kontroll över sin situation genom att låta dem välja sin egen bok att läsa. De menar att ovilliga läsare måste ta ansvar, men att det måste ske i en kontrollerad miljö om det ska lyckas. (2006, s.176) Fritidshemmet är kontrollerad miljö där barnen ges möjlighet att välja själva och ta ansvar för sitt eget läsande.

Rosvall och Westerberg (2006) har i sin magisteruppsats visat att även faktaböcker är bra för barn ur ett läsfrämjande perspektiv. När Tina och Mia ordnar pysselaktiviteter för barnen så tar de biblioteket till hjälp.

Ja menar, ska man göra pyssel, å ska man göra sånt, då hämtar man dom böckerna där... 'Roligt att sticka' lånade vi, vi skulle se om vi kunde börja lite, de e några som tycker det är roligt.

Här får vi ytterligare ett exempel på det situationsbundna lärandet, som Bardon (2008) skriver om. Att man i olika pysselaktiviteter, som stickning, får in läsning.

Eftersom fritidshemmet har en läsinriktning köper Tina och Mia också in material som hänger ihop med lästemat, material med kvalitet som har ett bra lekvärde. De visade sagofigurer som de hade köpt in när de hade sagotema. Fast (2008) skriver att man kan

använda medier och populärkultur för att stimulera barns läsintresse och detta är något Tina och Mia gör när de köper in material som hänger ihop med läsning.

Flera barn kunde läsa samma bok, de hade sitt eget bokmärke som placerades i boken där de slutade läsa och så kunde ett annat barn ta boken och fortsätta där det barnet slutade sist. Idén med bokmärke gör att barnen kan få tag på, och läsa den bok som de vill ha, även om någon annan också läser boken. Buckland menar att tillgång uppnås om det går att lösa sådana problem som handlar om fysisk tillgänglighet, att barnen ska få ta tag på den bok de vill ha.

Frida berättade att på det bibliotek hon arbetade på fanns det god tillgång till böcker och annan media.

... internetuppkopplade datorer, vi har trådlöst nätverk, vi har mycket CD-musik, vi har CD-rom, vi har mp3-böcker, vi har mediajukebox, vi har mycket kartor, vi har mycket bilder. En fantastisk skatt som för dom allra flesta egentligen är dold.

Frida ville gärna visa på biblioteket som: "... det öppna rummet. Och en plats att förstås hitta läsning och andra medier, men också allt annat som finns här." Även om Frida tyckte att de pedagoger som hon kände till hade ganska god kännedom om litteratur för barn, menade hon att biblioteket hade en uppgift att visa på ny och bra litteratur. Frida menade att det inte är så lätt att följa med i floran av nyutkomna böcker varje år. En bibliotekaries uppgift är därför att visa på nya böcker och få pedagogerna att pröva något nytt. I likhet med Frida anser Hansson och Ögland (2006) att bibliotekarier har överblick över trender och tendenser, och kan göra ett relevant urval av det som utkommer varje år, att detta är en del av bibliotekariens expertis. Det här är en aspekt som både Chambers och Buckland tar upp. Chambers menar att skolan bör samordna ett bibliotek för att spara utrymme och kostnad för bokinköp. (1995, s.22) Buckland visar samtidigt på de kostnader som ett bibliotek ändå medför och att dessa måste stå i relation till samhällets mål och värderingar. Frida beskriver att de på biblioteket har möjligheter att uppmärksamma nytugivna böcker eftersom de arbetar med att samordna böcker och annan media. På samma gång vill hon visa att biblioteket har mer än bara böcker. Frida är medveten om och ger uttryck för att värderingarna i samhället idag inte bara handlar om läsning i böcker. I den svenska bibliotekslagen (1996) kunde vi läsa att folk- och skolbibliotek skall erbjuda böcker, informationsteknik och andra medier anpassade till användares behov för att främja språkutveckling och stimulera till läsning. Detta kan tolkas som särskilt viktigt att visa på för fritidspedagoger och barn på fritidshem, för att de ska få en uppfattning om hur biblioteket kan användas på fritiden.

Vidare har fritidspedagogerna själva gått inspirationsfortbildning där de fick lära sig hur man berättar en saga. De deltar även i läsecirkel tillsammans med andra lärare. Då ordnar Lisa så att pedagogerna kan få böckerna på långlån och ha möjlighet till bokdiskussioner med andra lärare. Det är också en form av fortbildning menar Tina och Mia. Lisa brukar också skicka nyhetsbrev via mail om vilka nya böcker som har köpts in till biblioteket. Återigen ser vi ett exempel på att skolbibliotekets resurser görs tillgängliga inom och utanför skolan som Unescos skolbiblioteksmanifest (1999) rekommenderar. Tina och Mia tycker att biblioteket tar in mycket nytt hela tiden och att biblioteket är aktiva med den uppgiften. Att Tina och Mia säger detta tolkar vi som att

Lisa på biblioteket försöker göra beståndet tillgängligt genom att hålla det uppdaterat med nytt material och även annonsera om nyheterna.

8.4 Reaktion/respons

Med grundvillkoret reaktion/respons menar Chambers att människan är beskaffad så att hon/han inte kan läsa någonting utan att det orsakar en reaktion av något slag (1995, s.11f.). Det kan vara nöje, leda, spänning, intresse m.m.

Enligt Lundberg och Herrlin är läsintresset, lusten och glädjen att läsa en förutsättning för att barnet ska utvecklas i sitt läsande (2003, s. 14 ff.). Man måste se till att läsning blir roligt för att motivera barnen att läsa, som Earl och Maynard skriver (2006). Även Taube anser att frihet från stress i en accepterande och stödjande atmosfär är en förutsättning för lyckad läsinlärning (2007, s. 136). På vår fråga om bibliotekarien tyckte att det var viktigt om barn får komma till biblioteket frivilligt svarade Lisa att:

Ja absolut alltså. Vi försöker liksom och hålla det väldigt sådär lustfyllt, 'om ni vill låna det där eller något annat' och sådär, så att de inte ska känna att det är för nyttobetonat utan att det blir en annan, en liten annan atmosfär på något sätt.

Även Buckland visar på användarens känslor inför mötet med biblioteket. I barriären priset för användaren placerar Buckland in ansträngning och obehag inför att gå till biblioteket. Att skapa en lustfylld atmosfär som bibliotekarien uttryckte det minskar barnens obehag och ansträngning att använda biblioteket på sin fritid.

Vad vi kunde utläsa av intervjun med bibliotekarien och fritidspedagogerna så var bibliotekarien känd för barnen. Tina och Mia uttryckte det som att: "Det är ju vuxna för dom också som tillhör skolans värld." Chambers menar att det bör finnas stöd från en vuxen som barnen har förtroende för (1995, s. 18). Eftersom biblioteket är bemannat, så har barnen en vuxen att vända sig till när de är där.

Chambers skriver att en reaktion när ett barn läst en bra bok blir att barnet vill läsa den igen eller läsa en ny lika bra bok, och sådan stimulans fick barnen när de medverkade i bokjuryn. Tina och Mia läste delar av, eller hela böcker, vid högläsningstillfället och sedan kunde barnen fortsätta att själva läsa de böcker de fann intressanta. Barnen fick även möjlighet att tipsa varandra om böcker som de tyckte var bra. Enligt Tina och Mia förekommer även spontana bokdiskussioner, "... vi kan ju ha bokdiskussioner när vi sitter så här på eftermiddan me nära stora." Pedagogerna menar att det kan bero på barngruppen eller atmosfären på fritidshemmet. Just nu har de en barngrupp som är öppen för läsning och som tycker det är roligt med böcker.

Chambers grundvillkor om reaktion/respons innebär också att barnen reagerar på boken som de har läst. Barnen behöver bearbeta böckerna på olika sätt. Det har Tina och Mia upptäckt:

Och bearbeta en bok, det kan man göra på olika sätt, genom till exempel att lyssna på en ljudbok som man kan stänga av en stund när det blir för spännande, ... /Ja, Nelly Rapp, den tror jag dom lyssnade på tio gånger, dom hade sån bearbetning för den var så ... otäck ... lite läskig så ... /så

fick dom komma ut lite för den var för läskig å så fick dom gå in igen ... /å så lyssna dom nog igenom hela... dom bearbetade.

Tina och Mia tar även tillvara barnens reaktioner och försöker stimulera deras fantasi. De har medvetet köpt in material som gör att barnen kan leka, och därmed bearbeta, sagor och böcker som de har läst.

Vi försöker skaffa sånt material då ihop med dom sagorna så dom kan leka sagorna å hela biten, å lite spel å lite pussel så dom kan trigga igång fantasin då.” ”Mycket det här med klossar och så, för att dom ska bygga egna borgar, egen fantasi ... det hör ju ihop.

Enligt Chambers skapar böcker ett behov hos barnen att få utforska och få respons på vad som hände när de läste, vad boken betydde och varför den kändes bra och viktig (1995, s. 16). Frågorna och undringarna ger upphov till samtal om böcker. Fritidspedagogerna visar att de stimulerar barnens läsande genom att inte bara samtala om böcker, utan också låta barnen få leka sagorna.

En annan reaktion hos barnen som förekommer i fritidspedagogernas berättelse är när barnen inte har något att göra. Då kan Tina och Mia uppmuntra barnen att använda biblioteket.

Får dom tråkigt kan man ju säga 'vill ni inte gå till biblioteket och läsa?' jojo det gör dom ju eller 'hämta en bok där borta' eller e de de att de börjar fundera på saker och ting 'men spring bort och låna den boken å så kan vi läsa om det'.

De menar att det är lätt att stimulera barnen att läsa när de inte kan komma på något göra själva. Att barnen lätt kan stimuleras till att läsa när de inte har något annat för sig, framkom i Bartolic och Riddarsporres (2006) uppsats. Enligt dem var en av de vanligaste anledningarna till att barn läste frivilligt, att barnen inte hade något annat att göra. De ansåg därför att andra aktiviteter prioriteras högre än läsning. Tina och Mia uttryckte att det var lätt att hjälpa barnen komma på aktiviteter, som läsning, när biblioteket låg i närheten. Det skulle kunna tolkas, till skillnad från Bartolic och Riddarsporre, som att barnen inte läser för att de har tråkigt. Barnens reaktion kan istället tolkas som att de bara behöver lite stöd och uppmuntran att komma på en aktivitet som de kan göra. Det är inte alltid som man tänker på att man kan ta reda på saker på biblioteket, som Frida uttryckte det i intervjun. Eftersom biblioteket och böcker är så tillgängliga i barnens vardag har barnen möjligheter att byta miljö, läsa böcker, ta reda på saker eller prata om böcker med någon vuxen.

När vi följde upp uttalandet med frågan om det var okej för bibliotekarien att barnen kom springande när som helst svarade Tina och Mia "... dom e så jättegglada och så positiva å dom tycker allting är så jätteroligt där borta, bibliotekarierna...".

Bucklands barriär om ansträngning och obehag för användaren handlar om att våga fråga. Bibliotekariens inställning gentemot barnen på fritidshemmet kan därför vara en barriär. När fritidspedagogerna ger uttryck för att de blir positivt bemötta visar de att biblioteket har skapat tillgång genom att vara öppna och tillmötesgående. När barn har läst en bra bok skapar det en reaktion att de vill läsa boken igen, skriver Chambers (1995, s. 16). Att bibliotekarien har en positiv inställning gör det möjligt för barnen att få läsa böckerna igen, eller andra lika bra böcker, precis som Chambers beskriver.

Även Frida ville visa på att biblioteket är en plats med många vuxna som kan se barn och unga. Man kan som ensamt barn knyta kontakt med de vuxna som finns där, eller som hon uttryckte det: ”bara veta att det finns en vuxen för trygghetens skull, det säger ju många barn ofta att de kan känna sig otrygga i samhället”. Chambers menar att hinder för läsning kan övervinnas om barn får stöd från en vuxen och Frida anser här att det finns vuxna på biblioteket som barnen kan vända sig till för att få stöd på olika sätt (1995, s. 18).

En annan aktivitet som Frida riktade mot större barn och ungdomar var att ha en bokcirkel. En bokcirkel är också ett sätt att samtala om böcker tillsammans med andra, som Chambers skriver är viktigt, för att utvecklas i sitt läsande (1995, s. 104). I samtal med barn om böcker kan pedagoger och bibliotekarier få reda på barnens reaktion av vad de läste.

8.5 Hitta källan

Bucklands barriär som han kallar för identifiering av information, innebär att hitta källan, dvs. boken, cd-skivan eller dvd:n eller vad man behöver på biblioteket. För att hitta källan måste man veta var man ska leta någonstans, skriver Buckland. Lisa berättade att hon inte ordnar någon speciell undervisning för barnen på fritidshem om hur man hittar i biblioteket. Hon menar att de redan känner till biblioteket väl i och med att de är där så ofta. Alla barn som börjar på skolan, när de är sex år, får en genomgång vad som finns på biblioteket. De får också information om vilken del av biblioteket som är anpassat för barn. Biblioteket är väl känt för barnen eftersom de tillbringar mycket tid där med skolan. Bucklands barriär om att identifiera källan för att få tillgång till beståndet, kan vi se, uppfylls därmed av det integrerade skol- och folkbiblioteket.

Att barnen är väl bekanta med det integrerade skol- och folkbiblioteket berättar även Tina och Mia:

Ja, för barnen är också vana vid att gå till biblioteket, de går ju till biblioteket hela tiden i skolan. Asså, även dom små barnen går ju och lånar böcker och har sitt lånekort där på biblioteket så dom kan låna. Så dom vet ju vad som gäller på biblioteket.

Tina och Mia menar att barnen har kännedom om biblioteket eftersom det används av barnen även i skolan. För barnen är bibliotekarierna vuxna personer som tillhör skolans värld. Barnen är därför vana vid att fråga om de behöver hjälp, enligt fritidspedagogerna. Buckland menar att det är viktigt att en bibliotekarie hjälper till att identifiera användarens behov, för att hjälpa dem att hitta källan och skapa tillgång. Att barnen är vana vid att fråga om de behöver hjälp visar på att biblioteket och beståndet är tillgängligt för barnen.

På det större folkbiblioteket har Frida utifrån ett annat perspektiv resonerat kring hur barnen ska lära sig att hitta på biblioteket. Det finns inget fritidshem som ligger nära biblioteket. Hon bjuder därför in fritidshem till biblioteket för att både barnen och fritidspedagogerna ska få en uppfattning om vad som finns där. För barnen har hon ordnat en aktivitet som hon kallar för Skattjakt. Skattjakten går ut på att barnen ska med hjälp av ledtrådar, försöka finna olika platser och saker på biblioteket. Syftet är att

barnen på fritidshem ska upptäcka biblioteket, lära sig var olika saker finns och vad man kan göra där. Enligt Buckland tolkar vi Fridas svar som att Skattjakten är ett sätt att skapa möjligheter för barnen att lära sig var de kan leta någonstans. Skattjakten är en aktivitet där barnen, på ett lustfyllt sätt, ska upptäcka biblioteket och allt som finns att göra där. Skattjakten kan ses som ett exempel på hur man kan skapa aktiviteter för att barnen ska upptäcka biblioteket som rum som Hansson och Ögland beskrev (2006). Men det är också ett sätt att få fritidspedagogerna att tänka på bibliotek. Bibliotekarien berättar om hur hon resonerar för att nå fritidshem:

Sen är det jättemånga fritidspedagoger som, som jag vet är fritidspedagoger, som jag aldrig ser här. Å då kan jag ju kanske sluta mig till att, om dom inte är här privat, så kanske dom inte tänker på att det skulle kunna vara en bra aktivitet för fritidsgruppen, så det är ju dom jag vill hitta nu då.

8.6 Förmedlarens kostnader

Det är inte bara användarens kostnader och ansträngningar som Buckland beskriver som barriärer för att skapa tillgång till bibliotek. Förmedlarens, dvs. Kultur- och fritidsnämnden resp. Barn- och utbildningsnämndens, kostnader är viktiga aspekter att beakta för att skapa tillgång till bibliotek. Buckland skriver att biblioteket erbjuder litteratur och service, ofta avgiftsfritt. Kostnaden för att tillhandahålla dessa tjänster måste stå i relation till dess funktion i samhället och vara i linje med samhällets mål och värderingar. Förmedlarens kostnader innebär, enligt Buckland, mer än bara pengar som insats. Förmedlarens kostnader har också att göra med ansträngningar och ev. olägenheter för att tillhandahålla servicen. Kostnaderna måste därför vara acceptabla och förenliga med bibliotekets och fritidshemets roll, mål och värderingar.

I kapitlet 4.3 Bibliotek - begrepp och riktlinjer redogjorde vi för skillnader mellan skolbibliotek och folkbibliotek. Barnbibliotek, dvs folkbibliotek, fyller dubbla uppgifter i sin läsfrämjande verksamhet för barn på deras fritid och i skolan. Fritidshem har också dubbla uppgifter. I riktlinjerna för fritidshem, *Kvalitet i fritidshem: allmänna råd och kommentarer*, framkom att fritidshemets verksamhet både är frivillig och styrd (2007, s. 15). Detta är något som Tina och Mia vittnar om när de berättar varför de har infört högläsning:

... man ska inte jobba mot ett mål på samma sätt, fritids e ju mera fritt liksom. Detta är ju fritt fortfarande fast de e ju, ja, de e ju inte så, ja menar, dom tycker ju inte de e så betungade å behöva lyssna i tjugo minuter på en vecka, de e ju de enda dom behöver göra ju så de e..., vi har ju strukit alla vanliga samlingar å allting å så har vi den.

Med ”att jobba mot ett mål på samma sätt”, menar fritidspedagogerna de målsättningar som skolan har. Vi tolkar Tina och Mia som att de inte betraktar sin verksamhet som lika styrd som skolan. Fritidshem har ett mått av frivillighet.

I det integrerade skol- och folkbiblioteket var det Kultur- och fritidsnämnden som var huvudman för biblioteket. Eftersom det inte endast var skolan som bekostade biblioteket var det därför intressant att ta reda på hur bibliotekarien på det integrerade skol- och folkbiblioteket betraktade fritidshemmet. På frågan om Lisa betraktade fritidshemmet som en del av skolan svarade hon: ”både och kanske, man ser det nog

litegrann som en del av skolan, i och med att dom som jobbar där går ju in i klasserna och som ett litet bihang till skolan”. Att Lisa ser fritidshemmet som en del av skolan kan vara en orsak till varför hon uppger att de inte arbetar specifikt gentemot fritidshemmet, som framkom i intervjun.

Det är inte några stora initiativ som tas härifrån gentemot fritidshemmet. Utan dom söker väldigt naturligt upp oss i och med att dom ligger så nära också. De ligger ju här vid skolan.

Vi följde upp Lisas svar med frågan om hon tror det är bra att fritidshemmet ligger nära skolan:

Ja på det flesta sätt så är det bara bra. Sen kan det vara så att barnen förknippar det så mycket med skolan att man inte vill gå hit på fritiden så mycket. Det är en aspekt. Men dom som har ett läsintresse dom kommer ju.

Enligt Unescos folkbiblioteksmanifest (1994) är det folkbibliotekets roll att erbjuda möjligheter till kreativitet och personliga utveckling. Bibliotekarien på det integrerade skol- och folkbiblioteket visar att hon går utanför skolans kontext och bryr sig om barnens personliga utveckling, när hon reflekterar över bibliotekets begränsningar att nå barn på fritiden.

Frida tyckte att det var viktigt att satsa på fritidshem för att nå barn på fritiden. Men ett hinder till varför det ofta inte är så beror på att det inte finns tillräckligt med resurser och personal, berättade hon. Skolan måste prioriteras eftersom man på biblioteket då vet att de har nått alla barn. Buckland skriver att kostnaden för att tillhandahålla bibliotekets tjänster måste stå i relation till dess funktion i samhället. Frida berättade om vilken funktion inbjudan till skolorna i första hand fyllde:

Det handlar ju om att visa på bibliotekets möjligheter och visa upp det, och då inte bara genom skolan. Skolan är ju bibliotekets självklara samarbetspartner för då når man alla och det är enda sättet att veta att man har erbjudit.

Vi följde upp uttalandet med att fråga hur de agerar om ett fritidshem ringde och bad att få komma på bokprat till bibliotek. Bibliotekarien utvecklade sitt svar:

... jo, men alla såna enskilda förfrågningar säger vi nästan aldrig nej till, utan vi försöker alltid säga, bara man hittar nån tid som funkar, så känns de väldigt främmande å säga att 'det ingår inte i vår plan så det har vi inte möjligheter till', utan hinner vi så gör vi det absolut, å de e ju jätte..., de vill man ju uppmuntra alla såna enskilda initiativ å så, verkligen.

Frida reflekterade vidare kring effekterna av att skolan måste prioriteras i första hand:

Men en baksida av det kan vara att biblioteket ändå är associerat till skolan på det som kan vara negativt i vissa lägen, dvs. att skolan ändå står för måluppfyllnad och resultat, prestation, redovisning. Läser man en bok så ska den recenseras. Är man nyfiken på nått så ska man redogöra för det sen och svara på frågor. Och det som har att göra med den här självklara nyfikenheten och lusten att hitta mer kunskap och sådär, förhoppningsvis så finns det utrymme till det i skolan. Men barnen har ju det så mycket på sin fritid i sin privata sfär. Och det är inte självklart, tror jag, att alla barn tänker

steget då att 'jag kan gå till biblioteket då med, när jag är på egen hand'. Har en egen fundering. Det märker man ju ofta i informationsdisken eller när man möter barn bland hyllorna här. Att 'å, finns det böcker om sniglar', eller 'kan man läsa mer om schack här?' Alltså det där som leder vidare på den privata utvecklingen!

Enligt Buckland måste bibliotekets tjänster vara i linje med samhällets mål och värderingar. Detta blir framförallt tydligt i ovanstående citat. Bibliotekarien arbetar på ett folkbibliotek och måste inte följa skolans mål. I citatet kan vi se att även Frida uttrycker att biblioteket har ett mått av frivillighet som hon önskar ska komma fram och prioriteras av fritidshem så att barnen upptäcker biblioteket. Med att 'upptäcka biblioteket' menar hon att barnen inte ska uppleva biblioteket som någonting främmande. De ska känna att de kan komma tillbaka till biblioteket vid en senare fas i livet. Enligt *Kvalitet i fritidshem: allmänna råd och kommentarer* (2007) är just en av fritidshemmens uppgift att utveckla fritidsintressen som barnen senare kan delta i när de slutar på fritidshemmet. Bibliotekariens ambition går därför i linje med fritidshemmens mål och värderingar.

Ett hinder som Frida har stött på är att det är svårt att hitta kontaktadresser till fritidshem på Internet. Det framgår inte helt tydligt på kommunens webbsidor vem hon ska vända sig till för att få kontakt. Fritidshemmen är inte synliga och Frida uttrycker att "fritidshemmen lever lite dolda kan jag känna". Frida upplever därför en begränsning i arbetet med att nå ut till fritidshemmen. Hon tror att det är fritidspedagoger som själva använder biblioteket privat som skulle tacka ja till en inbjudan, men hon vill försöka nå alla fritidspedagoger. Enligt vetenskapsrådets rapport *Forskning om villkor för yngre barns lärande i förskola, förskoleklass och fritidshem* (2008) konstateras att det inte finns tillräckligt med forskning som belyser barns villkor för lärande i fritidshem. I rapporten framkom att fritidshem är en frivillig skolform och därmed anges också dess samhällseliga betydelse i förhållande till grundskolan (2008, s. 96). Detta är något som tydligt framkommer i bibliotekariens svar när hon berättar om varför skolan prioriteras och om de begränsningar hon upplever med att få kontakt med fritidshem.

Buckland's barriär om förmedlarens kostnader framkommer även när Frida berättar att hon planerar att bjuda in fritidspedagoger för fortbildning. Fortbildningen skulle innebära att en bibliotekarie visar runt i biblioteket och bland annat berättar om hur man skaffar lånekort. Men Frida har även ett annat syfte med fortbildningen:

Å sen skulle jag, i en sån tänkt utbildning, visa att vi har media om så otroligt många olika saker, för å knyta an till sånt man kan, som man säkert arbetar med på fritids, i olika teman eller uteaktiviteter eller lekar eller mat, eller vad som helst. Visa på att allt det här finns här, 'Kom å utnyttja ert bibliotek å ta med barnen hit'. För om fritidspersonalen har den kunskapen kommer den å finnas liksom i tänkesättet på ett annat sätt, å så tror jag att dom kommer automatiskt, även om inte jag bjuder in dom till en Skattjakt.

Eftersom Buckland menar att bibliotekets tjänster måste vara i linje med samhällets mål och värderingar så kan vi utläsa av Fridas uttalande att hon vill visa fritidspedagoger att bibliotekets tjänster stämmer väl överens med fritidshemmets mål och värdering. Att det finns saker på biblioteket som kan passa fritidshem som hon önskar att fritidspedagoger ska upptäcka.

9. Diskussion och slutsats

I detta avsnitt diskuterar och resonerar vi om vårt resultat och ger svar på våra frågeställningar.

9.1 Fritidspedagogernas samspel med barn för att stimulera läsintresse

Vi har i våra intervjuer, kommit fram till att det finns goda möjligheter för fritidshem att skapa lässituationer för barn som gör det lustfyllt och intressant att läsa. Fritidshemmets pedagogik, att lära i olika situationer, innebär att det finns flera olika tillfällen att stimulera till läsning. De fritidspedagoger vi intervjuade berättade om hur de tog tillfället i akt då de skulle spela spel, sticka eller baka t.ex. De använde sig av dessa situationer för att barnen bl.a. skulle få möjlighet att utvecklas i sitt läsande. Barnen övar därmed förmågan att få ut betydelsen av ett tryckt eller skrivet budskap (Taube). Det vi reflekterat över är att fritidshemmet utgör en arena för att öva sitt läsande på olika sätt, så som det sker i vardagslivet för varje människa.

När vi istället fokuserar på läsning som en upplevelse i sig, ser vi andra möjligheter på fritidshemmet. I och med att barnen hade tillgång till sagorummet blev läsning en aktivitet som gav möjlighet till vila och reflektion. Till sagorummet kunde barnen gå för att läsa och lyssna på böcker som de lånat på biblioteket. I sagorummet hade fritidspedagogerna också högläsning. Högläsningen i sig skapade ett samspel mellan fritidspedagogerna och barnen. De fick tid att fundera tillsammans kring berättelsen. Och i samspelet kunde fritidspedagogerna hjälpa barnen att förstå innehållet i böckerna. Earl och Maynards studie visar att läsning tillsammans med en vuxen, en lärare eller förälder, upplevde barnen som positivt. De menar att om man som litet barn möter en negativ attityd till läsning är det lättare att bli ovillig läsare när man blir äldre. En orsak till att fritidspedagogerna arbetade så mycket med att stimulera barnen till att läsa, berodde på att de läste mycket själva. Att som vuxen förebild visa på att läsning är viktigt är något som motiverar barn till att läsa. (Lundberg & Herrlin; Cassel & Knochenhauer; Earl & Maynard)

Om man jämför med skolan så har fritidshem fördelen att där finns möjlighet till att stimulera det frivilliga läsandet. Att få möjlighet till att bestämma själv vad och när man vill läsa kan vara speciellt viktigt för barn som har svårare för läsning. (Taube) Det vi kommer fram till är att fritidshem skulle kunna vara en arena för barns läsutveckling eftersom barn där ges möjlighet att själv välja böcker, själv välja tillfälle att läsa i en trygg miljö utanför klassrummet. Och då menar vi inte som en form av extra läxläsning, utan mer som ett kontrollerat stöd, som vi sett att fritidspedagogerna utövar på fritidshemmet. På fritidshemmet behöver barnen inte prestera något. Våra intervjuer och litteratur har visat att skolans krav kan begränsa barns läsintresse. (Bartolic & Riddarsporre; Fast; Earl & Maynard) På fritidshemmet finns det ytterligare tid att stimulera det frivilliga läsandet.

9.2 Barns tillgång till bibliotek och dess resurser under fritidshemstid.

Det integrerade skol- och folkbiblioteket var tydligt en resurs för fritidshemmet i dess läsriktning. Både med personal och utbud av böcker och annan media. Två viktiga

faktorer för att det fungerade så väl som det gjorde var att biblioteket låg inom skolans område samt att det var till för allmänheten och därmed var öppet och bemannat på eftermiddagen. Eftersom vi fick insyn i både fritidshemmet och bibliotekets verksamhet kunde vi se att tillgången till biblioteket bidrog till att barnen på sin fritid hade fler vuxna personer omkring sig, de fick ansvarsuppgifter att gå till biblioteket själva, de fick fler platser att vara på. Framförallt erbjöd biblioteket många fler läsmöjligheter och tillgång till mer media än fritidshemmet själva hade kunnat köpa in.

Situationen på det större folkbiblioteket såg annorlunda ut. Där hade inte fritidshem tillgång till bibliotek på lika nära avstånd. Det fanns ändå goda möjligheter för fritidshem att få del av biblioteket eftersom bibliotekarien var mån om att bjuda in dem. På det större folkbiblioteket fanns ett definierat syfte gentemot fritidshem att biblioteket skulle visas upp som ett offentligt rum. Vi har insett att det kan vara bra på flera sätt att visa upp biblioteksrummet för barn på fritidshem. Biblioteket är en miljö där man kan ta tillvara barnens olika intressen. Men biblioteket är också en del av närsamhället. Enligt fritidshemmets allmänna råd och rekommendationer är det viktigt att barn får lära känna sin närmiljö och dess möjligheter för att de ska kunna utveckla fritidsintressen som de senare kan delta i när de slutar på fritidshemmet.

Det finns en del naturliga hinder och begränsningar för fritidshem att få tillgång till bibliotek. Biblioteket ska vara beläget nära, gärna inom gångavstånd. Det ska vara öppet under fritidshemstid. Vad våra informanter upplevde som en stor begränsning, det var att fritidshem är dolt. I Fridas (bibliotekarien på det större folkbiblioteket) fall var det svårt att finna kontaktuppgifter till personer som arbetar på fritidshem i kommunen. Hon visste inte riktigt vem hon skulle vända sig till. På det integrerade skol- och folkbiblioteket var fritidshemmet dolt på ett annat sätt. Där förekom det att man jobbade gentemot fritidshem men inte riktigt tänkte på att man gjorde det. Att fritidshem är en dold verksamhet menar vi är en begränsning för att barnen ska få läsoplevelser och göra biblioteksbesök på fritiden. En förklaring är att skolan måste prioriteras framför fritidshem eftersom bibliotek genom skolan når alla barn. Men, Vetenskapsrådets rapport visade att också olika studier samt forskning ofta förbiser fritidshem. Vi anser att läsfrämjande projekt såsom Helvetesgapet och Låskraft, Kulturrådets rapporter m.fl. skulle kunna ha synliggjort även fritidshemmets verksamhet i större utsträckning. Det menar vi är viktigt för att bibliotek i framtiden ska få mer kännedom om fritidshem och aktiviteter som barn gör på fritiden så att biblioteken kan bli en del av dessa.

Något som skulle kunna vara en begränsning är hur barn bemöts på biblioteket. Detta var något vi resonerade om efter våra intervjuer. Att som barn känna sig välkommen och bli sedd för den man är och inte som ett bihang. Vi upplevde att barn var välkomna på de bibliotek vi besökte och detta föranledde oss att fundera på hur vi själva bemöter, och vill bemöta, barn som kommer till biblioteket.

9.3 Samarbete mellan bibliotekarien och fritidspedagoger

I studien har vi funnit exempel på olika läsfrämjande projekt som förenar och skapar möjligheter för samarbete mellan bibliotekarien och fritidspedagoger. Det positiva bemötandet som fritidspedagogerna fick av bibliotekarien var, som vi såg det, en väsentlig faktor vid det inledande samarbetet med Bokjuryn. Bokjuryn sträckte sig över en längre tidsperiod och skapade möjligheter för bibliotekarien att få information om

vad barnen på fritidshemmet önskade läsa. Vi har kommit fram till att Bokjuryn är ett ganska enkelt sätt att inleda ett systematiskt samarbete som varar över längre tid. Det kan medföra som vi fann det i intervjuerna, inte bara att barn får ökat läsintresse när de får vara med och bestämma, utan också att fritidspedagoger upptäcker biblioteket. Vad bibliotekarier kan åstadkomma för att också fritidshem ska få nytta av biblioteket. Likaså visar vårt fall att bibliotekarier kan upptäcka att fritidshem också kan vara med och delta i läsfrämjande projekt.

Att fritidshem ska upptäcka biblioteket var något som bibliotekarien på det större folkbiblioteket ville uppnå med projektet Skattjakten. Det större folkbiblioteket hade formulerat målet med projektet som bl.a. innebar att visa biblioteket som ett offentligt rum dit barn kan komma på sin fritid genom hela livet. Skattjakten är som vi ser det, ett kreativt exempel på hur bibliotek kan initiera samarbete gentemot fritidshem. Vi anser att det är bra att formulera målet med ett samarbete och vad man vill uppnå, som det större folkbiblioteket har gjort. Det menar vi är viktigt för att bibliotekarier ska bli medvetna om vad det är för arbete de faktiskt utför. Men också för att de ska kunna formulera tanken med projektet för inbjudna fritidshem, så att de får en uppfattning om vad biblioteket kan erbjuda.

Vi menar att dessa läsfrämjande projekt är resultatet av personernas engagemang, initiativförmåga och goda vilja att bygga broar mellan bibliotek och fritidshem.

9.4 Hur kan fritidspedagoger använda bibliotek?

Vår frågeställning utgick från fritidshemmets möjligheter att stimulera barns läsintresse. Det vi av intervjupersonerna blev varse om var att biblioteksbesök visst stimulerar barnens läsintresse, men också att bibliotek är en offentlig institution, ett offentligt rum, där barn kan uppleva, fördjupa och utöva sina egna intressen, och dessa behöver inte nödvändigtvis handla om läsning. Fritidshemmets uppgift är att visa på intressen som barnen kan utveckla senare i livet.

Den slutsats vi kan dra av dessa resonemang är att fritidspedagoger kan använda bibliotek för att stimulera barns läsintresse men också till aktiviteter som kan fördjupa barnens egna intressen. Fritidspedagoger kan använda bibliotekets olika medier för att stötta barn i läsning genom att motivera dem med saker som barnen tycker är roligt. Fritidspedagogen blir därmed en nyckelperson för bibliotekarien att nå. Biblioteket kan fungera som ett stöd i den dagliga verksamheten, både för barn på fritidshem, men också för fritidspedagoger. I samarbete med biblioteket kan fritidspedagoger erhålla fortbildning och få inspiration till nya teman och aktiviteter också för egen del.

9.5 Metoddiskussion

Kvale ger en definition av begreppet validitet som i vid bemärkelse innebär att den metod som vi har använt undersöker vad den var avsedd till att undersöka. I intervjuer handlar validitet om tillförlitligheten hos intervjupersonernas rapporter och kvaliteten i själva intervjuandet. Kvale anser att man bör ifrågasätta meningen i det som sägs och ständigt kontrollera den erhållna informationen (1997, s. 214).

Det är ganska lätt att vara självkritisk till genomförandet av intervjun. Vi var båda ovana vid att utforma intervjufrågor och genomföra intervjuer. Kvale skriver att en intervjuare som vet vad hon frågar om kommer under intervjun att försöka klargöra de innebörder som har betydelse för projektet för att få en mer tillförlitlig utgångspunkt under den senare analysen (1997, s. 125). Vid analysen upplevde vi att vi till viss del saknade klargöranden om vissa uttalanden. Ett sådant exempel skedde i början av intervjun med Lisa, bibliotekarien på det integrerade skol- och folkbiblioteket. Hon svarade nej på frågan om hon arbetar gentemot fritidshem, vilket gjorde att vi i stunden inte riktigt visste hur vi skulle gå vidare. Så här i efterhand är det ett väldigt spännande svar eftersom vi kände till att hon visst arbetade gentemot fritidshemmet. En naturlig följd som skulle ha kunna gett oss intressanta svar hade varit om vi bad henne förklara hur hon menade. Detta blev en nyttig läxa för oss. Våra resterande frågor ledde ändå till att vi kunde skapa oss en bild av hennes situation.

I efterhand kan vi också se att Lisas nekande svar inte endast hade negativ effekt. Vi upplevde att hennes svar stärkte tillförlitligheten till hennes rapport. Med bakgrund av ämnet för vår uppsats kan frågan om hon arbetar gentemot fritidshem betraktas som ledande. Att hon svarade tvärt emot vad vi förväntade oss, gav oss intrycket att hon var uppriktig och ville förmedla den sanna bilden. Kvale skriver att ledande frågor inte alltid minskar intervjuarens tillförlitlighet utan kan förstärka den. Han menar att det intressanta inte är att frågorna är ledande utan vart frågorna ska leda om de kommer att resultera i nya riktningar och ny intressant kunskap (1997, s. 146). Lisas svar gjorde att vår uppsats fick ny riktning och vi kom att fundera vidare på bibliotekets roll i förhållande till fritidshem.

Precis som Lisa gav även de övriga intervjudeltagarna uppriktiga och ärliga intryck. Det kan bero på att det inte är något känsligt ämne. Ämnet var något som intresserade och engagerade dem. I metodavsnittet redovisade vi de metodiska stegen. Vi beskrev hur vi har erhållit informationen från intervjupersonerna. Därmed anser vi att resultaten av studien är tillförlitliga och möjliga att tillämpa (Kvale 1997, s. 231).

Ett begrepp för att bedöma studiens trovärdighet är enligt Bryman ”pålitlighet” (2001, s. 260). Pålitlighet motsvarar den kvantitativa forskningens reliabilitet. Pålitlighet innebär att forskarna ska anta ett granskande synsätt. Med granskande synsätt menas att man så fullständigt som möjligt redogör för alla faser i forskningsprocessen (2001, s.260f). Vi anser att det har varit en fördel att vara två personer med olika förståelse inför mötet med fritidshemmet och biblioteken. Som Bryman skriver, så går det inte att få någon fullständig objektivitet i samhällslig forskning. Genom att redovisa tillvägagångssättet och hela tiden reflektera över vad vi gjort, har vi försökt säkerställa att vi inte medvetet låtit personliga värderingar påverka utförandet av intervjuerna och slutsatserna - att se hur fritidshem kan använda bibliotek.

9.6 Teoridiskussion

I detta avsnitt resonerar vi kring hur väl våra teorier har belyst frågeställningen. Det blev tydligt i vår analys att Chambers och Bucklands teorier överlappade varandra trots att de har olika traditioner och discipliner bakom sig. Buckland har skrivit mycket om information och informationssystem medan Chambers grundar sina idéer på erfarenheterna som lärare.

Till en början kan vi konstatera att det har fungerat bra att använda ett vidgat textbegrepp även med Chambers grundvillkor för att stimulera läsning, något som vi upplevde problematiskt till en början. Vi upplevde att vi var tvungna att tolka vad Chambers menade för att kunna analysera med hans teori och vidga den till ett vidare textbegrepp. På liknande sätt var vi tvungna att tolka och anpassa även Bucklands teori till vår situation. Det gällde framförallt när han skriver om tillgång till information, som vi ville använda i betydelse av tillgång till läsmöjligheter.

Det intressanta är kanske att titta på de kategorier som inte överlappar varandra. Bucklands barriär om identifiering av information är en aspekt som Chambers inte tar upp, vilket visar hur teorierna kompletterar varandra. Medan Chambers anser att det bör finnas ett bra bokbestånd som sköts professionellt menar Buckland att biblioteket bör organiseras så att användaren kan hitta vad hon/han söker i biblioteket. Att Buckland mer ingående beskriver hur beståndet bör skötas professionellt gjorde att vi också ställde frågor som vi kanske inte annars hade ställt, till exempel om hur barnen får lära sig att hitta i biblioteket.

Ett kompletterande synsätt ger också Buckland i barriären som handlar om förmedlarens kostnader. Chambers menade att det är en fördel med ett bibliotek som administrerar bokbeståndet medan Buckland utgick från att biblioteket bör vara strategiskt medveten om sin service och att dess funktion står i relation till omgivningen. Bucklands perspektiv fick oss att ställa frågor om hur bibliotekarierna betraktar fritidshemmet som användargrupp.

Bucklands sista barriär som handlar om informationen som trovärdig förekommer inte i intervjupersonernas svar. Det beror till största del på att vi inte har ställt frågor som handlar om ifall barnen upplever källorna som trovärdiga. En orsak till det var att vi fokuserade på bibliotekariernas och fritidspedagogernas perspektiv, och inte barnens.

Vi kan konstatera att vi saknar förankring i teorierna när det gäller bibliotekens arbete med att få fritidshem att upptäcka bibliotek. Det beror på att teorierna inte är anpassade för vår specifika situation. Bucklands teori handlar om tillgång till bibliotek och information utifrån perspektivet att användaren själv tar initiativ och kommer till biblioteket. Även Chambers teori förutsätter en viss självklarhet att skolbiblioteket finns till för eleverna. Vi har upptäckt att en del av bibliotekens arbete gentemot fritidshem handlar om att få dem att upptäcka biblioteket. Vi saknar därför förankring i teorierna kring den initiativkraft och det engagemang som finns hos intervjupersonerna, och som måste till, för att två olika institutionsformer ska kunna nå ut till varandra och skapa de bästa förutsättningarna för barnen.

Efter det resonemang som vi har fört, hur väl våra teorier fungerade i sammanhanget för denna uppsats, diskuterar vi vidare kring vilken ev. annan teori som hade varit möjlig att använda och utgå ifrån. Vi skulle kunna ha gått djupare i frågan om möjligheter att stimulera barns läsintresse med ett sociokulturellt perspektiv. Uppsatsen hade då kommit att handla mer om barnens förutsättningar för att få tillgång till läsmöjligheter på fritiden. De förutsättningar som vi hade tittat på med ett sociokulturellt teoretiskt perspektiv hade varit den sociala och kommunikativa kontexten. Risken som vi såg det, var att vi skulle hamna utanför den biblioteks- och informationsvetenskapliga disciplinen. Ett sociokulturellt perspektiv handlar mer om en individs lärande och dess

omvärld. Det skulle ha mer haft utgångspunkt i barnets omvärld på fritidshemmet och inte bara i förhållande till bibliotek och läsning. Både Chambers och Buckland poängterar att hänsyn måste tas till individens kontext i sina teorier. De teorier som Buckland och Chambers kunde erbjuda stämde därmed överens med våra egna föreställningar om användares tillgång till bibliotek och villkor för att stimulera barns läsintrasse.

9.7 Slutord

Denna studie har handlat om hur fritidshem kan använda bibliotek. Inför uppsatsen kände inte någon av oss till om det faktiskt förekom ett behov av tillgång till bibliotek hos fritidshem och hur det behovet i så fall såg ut. Denna ovisshet fick oss att vilja belysa fritidshemmet som en användargrupp inom den biblioteks- och informationsvetenskapliga traditionen. Fritidshemmet är intressant eftersom det berör så många områden som angränsar till tvärvetenskaplig forskning. De ämnen som vi har berört har handlat om lärande, läsinlärning, läsning på fritiden, fritidsaktiviteter samt biblioteksservice.

Fritidshemmet är också intressant eftersom det har en strategisk position mellan skola/fritid, skola/hem samt fritid/hem. De aspekter som vi har belyst inom dessa områden har handlat om bibliotekets roll och fritidshemmets roll. Genom att belysa dessa unika fall har vi visat att det förekommer att fritidshem använder bibliotek. Det förekommer också att bibliotek tar initiativ till att nå fritidshem.

Det finns många frågor som inte har besvarats inom ramen för denna uppsats. Fler frågor har också väckts under processens gång. Vi har genomfört en kvalitativ studie för att skapa en bild av hur fritidshemmens användning av bibliotek kan se ut. Det som vi har saknat studier om, är hur skolbibliotekarier uppfattar och förhåller sig till fritidshem. Är fritidshem en naturlig verksamhet som skolbibliotek riktar sig till? Vi har sett exempel på att det finns integrerade skol- och folkbibliotek som tar sig an fritidshem. Ett förslag till framtida forskning är därför att göra en undersökning om hur många fritidshem som har eller inte har tillgång till bibliotek. Vi menar att fritidshemmens tillgång till bibliotek behöver kartläggas med en kvantitativ ansats som visar hur deras situation ser ut.

En annan fråga som vi ställt oss är hur det ser ut för fritidshem som inte har tillgång till ett integrerat skol- och folkbibliotek. Vilka vänder de sig till- skolbiblioteket eller folkbiblioteket? I vår studie har vi sett exempel på att fritidshem använder folkbibliotek. Om man utgår från folkbibliotek skulle ytterligare studier kunna undersöka hur stor plats barnomsorg får på folkbibliotek? Hur mycket tid som ägnas åt förskolor, förskoleklass, fritidshem m.m. i jämförelse med varandra?

I uppsatsen har vi undersökt ett fritidshem som profilerar sig med läsning. Vår studie visar att det finns bibliotekarier som försöker nå ut till fritidshem. För att få ytterligare kännedom om hur bibliotek kan nå fritidspedagoger, behöver man ställa frågan vad fritidspedagoger som inte arbetar med läsprofil, har för uppfattningar om bibliotek.

I ett längre tidsperspektiv skulle det vara intressant att få se effekterna av att fritidshem har tillgång till bibliotek, både för barn men också för de olika verksamheterna. Frågor som skulle kunna utredas blir då: om barns tillgång till bibliotek genom fritidshem ökar

användandet av bibliotek? Samt om tillgång till bibliotek på fritidshemstids ökar barns läsintresse?

Våra förslag till framtida forskning är:

- Att undersöka hur många fritidshem som inte har tillgång till bibliotek?
- Om det finns skolbibliotek som inte är integrerade med folkbibliotek som har öppet även för fritidshem?
- Om tillgång till bibliotek genom fritidshem ökar användandet av bibliotek?
- Om tillgång till bibliotek på fritidshemstid ökar barns läsintresse?
- Hur stor plats barnomsorg får på bibliotek? Hur mycket tid som ägnas åt förskolor, förskoleklass, fritidshem m.m.
- Vad har fritidshem som inte har läsinriktning för behov av bibliotek?
- Som ett komplement till våra frågeställningar skulle det vara intressant att intervjua barn på fritidshem för att få deras synpunkter, hur de ser på möjligheten att få tillgång till bibliotek under fritidshemstid.

Vi hoppas att dessa idéer ska komma till användning och vara intressanta för andra som på något sätt har anknytning till fritidshem och bibliotek eller för andra studenter att utforska vidare.

Sammanfattning

Fritidshem är en frivillig verksamhet där många barn mellan 6-12 år vistas efter skolan. På fritidshem, som har egna riktlinjer men också delar skolans läroplan, får barnen pröva olika fritidsintressen. Barnbiblioteket inbjuder till en läsfrämjande miljö, där man försöker skapa lust till att läsa. Men, biblioteket är också en del av samhällets offentliga rum och där sker mycket av samhällets kulturella verksamhet. Det är viktigt att barn lär känna sin närmiljö och samhället de lever i. Fritidshem kan samverka med kulturlivet i samhället för att uppmuntra och väcka intresse hos barnen att utveckla fritidsintressen som de senare kan delta i när de slutar på fritidshemmet.

Med anledning av att det i forskning inte tydligt framgår på vilka sätt fritidshemmet utgör en arena för att stimulera barns läsintresse, saknas det också kännedom om fritidshemmets behov, användning av och tillgång till bibliotek. Med anledning av detta har denna uppsats syftat till att undersöka hur fritidshem kan använda bibliotek för att stimulera barns läsintresse. Dels för att få en uppfattning om vilka möjligheter och begränsningar det finns på fritidshem för att stimulera barns läsintresse. Men också att få kännedom om hur ett samarbete mellan bibliotekarier och fritidspedagoger kan se ut, samt hur fritidspedagoger kan använda bibliotek i sitt arbete. För att uppfylla detta syfte har följande frågeställningar formulerats:

Vilka möjligheter och begränsningar för att stimulera barns läsintresse finns det på fritidshem avseende:

- Fritidspedagogens samspel med barnet?
- Barns tillgång till bibliotek och dess resurser?
- ❖ Vad finns det för möjligheter och begränsningar i samarbetet mellan bibliotekarier och fritidspedagoger för att öka barns läsintresse?
- ❖ Hur kan fritidspedagoger använda bibliotek?

För att läsutvecklingen hos barn skall gå framåt, krävs att intresset, lusten och glädjen att läsa stimuleras. Skolans tid är inte tillräcklig för att läsningen skall utvecklas till en färdighet. Det måste läggas ner mycket tid på läsning också utanför skolan, på fritiden. Idag vet man att det inte bara är med böcker som man kan stimulera läsintresset hos barn. Högläsning, faktaböcker, skönlitteratur, biblioteksbesök, bokprat är några av de faktorer som beskrivs i litteraturen som lässtimulerande. Men framförallt är det att vara en förebild som vuxen, samtala om böcker och att läsa högt tillsammans med barn som främjar läsintresset. Avkoppling och vila, att få vara ifred, är också motiv för att läsa och som kan ge fortsatt läsglädje.

Med bakgrund av denna information har vi utgått från Aidan Chambers teorier om villkor för att stimulera till läsning samt Michael Bucklands teorier om olika barriärer för att en användare ska få tillgång till information och bibliotek. Resultatet har analyserats med deras två teoretiska utgångspunkter.

Metoden som har använts för besvarandet av frågorna är kvalitativa intervjuer. Urvalsmetoden beskrivs som ett snöbollsurval genom vilket kontakt erhöles med två fritidspedagoger på ett fritidshem som hade en läsprofil samt den skolbibliotekarie de samarbetade med. Skolbibliotekarien arbetade på ett integrerat skol- och folkbibliotek. En ytterligare informant deltog i studien. Denna arbetade på ett större folkbibliotek med att bl.a. skapa aktiviteter för att nå fritidshem. Intervjuerna genomfördes utifrån en halvstrukturerad intervjuguide. Den utformades efter de teoretiska utgångspunkterna och koncentrerade sig till vissa teman som omfattade förslag till frågor för att informanterna skulle få möjlighet att prata fritt. Intervjuerna spelades in och transkriberades.

Analysen genomfördes med meningskategorisering vilket innebar att intervjuerna kodades i kategorier utifrån de teoretiska utgångspunkterna. Långa uttalanden reducerades till enkla kategorier, vilket angav förekomst eller inte förekomst av teorierna i uttalandena.

I analysen kunde vi se att Chambers teorier förekom oftare än Bucklands i intervjuvären. Analysen resulterade i kategorierna: *lästid och läsmiljö, högläsning och andra aktiviteter, bestånd på biblioteket och på fritidshemmet, reaktion/respons, hitta källan och förmedlarens kostnader.*

Lästid och läsmiljö innebar att barnen hade fri tid efter skolan att själva läsa eller lyssna på böcker. Fritidspedagogerna hade ställt i ordning ett sagorum där barnen vistades vid högläsning och när de ville koppla av med en bok. *Högläsning och andra läsaktiviteter* innebar att fritidspedagogerna hade högläsning i sagorummet men de anordnade också aktiviteter och lekar som gjorde att barnen fick läsa i olika sammanhang. *Bestånd på biblioteket och på fritidshemmet* innefattade att beståndet på biblioteket gjordes tillgängligt genom att det var öppet och bemannat på eftermiddagen när barnen befann sig på fritidshemmet. Barnen hade möjlighet att låna vad de vill när de var på fritidshemmet, både svårare och lättare böcker. Fritidspedagogerna märkte att barnen tyckte om att läsa och ville läsa mer, och denna aspekt utgjorde kategorin *reaktion/respons*. Både på fritidshemmet och på biblioteket försökte man hålla atmosfären lustfylld. Kategorin *hitta källan* innebar att barnen visste var de skulle leta på biblioteket. Eftersom de också vistades i biblioteket på skoltid hade barnen kännedom om vad som fanns på biblioteket. På det större folkbiblioteket tog bibliotekarien initiativ till en aktivitet som var riktad just till fritidshem för att de skulle kunna få en uppfattning om vad som fanns där och vad de kunde hitta där som var av intresse för dem. Den sista kategorin, *förmedlarens kostnader*, kom att handla om att kostnaderna måste vara acceptabla och förenliga med bibliotekets och fritidshemmets roll, mål och värderingar.

De slutsatser som kan dras utifrån analysresultatet är att det finns flera möjligheter att stimulera barns läsintresse på fritidshem. Läsintresset stimuleras i olika vardagliga situationer, genom lek och med olika media. Läsning var en aktivitet som på fritidshemmet gav möjlighet till vila och reflektion. Om man jämför med skolan så har fritidshem fördelen att där finns möjlighet till att stimulera det frivilliga läsandet som är viktigt för barns läsutveckling. På fritidshemmet finns det ytterligare tid att stimulera det frivilliga läsandet.

Tillgången till biblioteket bidrog till att barnen på sin fritid hade fler vuxna personer omkring sig, de fick ansvarsuppgifter att gå till biblioteket själva, de fick fler platser att vara på. Framförallt erbjöd biblioteket många fler läsmöjligheter och media än fritidshemmet själva hade kunnat köpa in.

Det diskuteras kring att det på flera sätt kan vara bra att visa upp biblioteksrummet för barn på fritidshem. Biblioteket är en miljö där man kan ta tillvara barnens olika intressen. Men biblioteket är också en del av närsamhället.

Vad våra informanter upplevde som en stor begränsning, det var att fritidshem ofta är en dold institution. En förklaring är att skolan måste prioriteras framför fritidshem eftersom bibliotek genom skolan når alla barn. En annan viktig aspekt som kan vara resultatet av att fritidshemmet är dolt är att man på bibliotek inte är medveten om fritidshemmets specifika behov.

I studien har vi funnit exempel på olika läsfrämjande projekt som förenar och skapar möjligheter för samarbete mellan bibliotekarier och fritidspedagoger. Läsfrämjande projekt såsom Bokjuryn kan medföra att barn får ökat läsintresse när de får vara med och bestämma, men också att fritidspedagoger upptäcker biblioteket. I samarbetet väcks frågor kring vad bibliotekarier kan åstadkomma för att också fritidshem ska få nytta av biblioteket.

Avslutningsvis blev det tydligt att närliggande bibliotek kan fungera som ett stöd i den dagliga verksamheten, både för barn på fritidshem, men också för fritidspedagoger. Men det är också viktigt att barn på fritidshem, genom förslagsvis utflykter, får del av kommunens större folkbibliotek som kan erbjuda andra former av upplevelser och visa på biblioteket som ett offentligt rum. Genom att belysa dessa unika fall ges läsaren en inblick i hur fritidshem kan använda bibliotek.

Litteraturförteckning

Otryckta källor

Anteckningar från bandupptagning vid intervju 1 med Lisa. 2009.03.24
Anteckningar från bandupptagning vid intervju 2 med Tina och Mia. 2009.03.24
Anteckningar från bandupptagning vid intervju 3 med Fria. 2009.04.22

Tryckta källor

Att läsa och skriva – forskning och beprövad erfarenhet (2007). Utgiven av Skolverket.
Löpnr 2007:4 (Elektronisk). Tillgänglig:
<http://www.skolverket.se/publikationer?id=1887> [2009-08-13]

Bardon, Ingrid (2008). *På fritids tänker man inte på att man lär sig saker: lärande på fritidshem*. (Magisteruppsats i Pedagogik vid Högskolan för lärande och kommunikation. Högskolan i Jönköping)

Bartolic, Petra & Riddarsporre, Fredrik (2006). *Jag vill läsa - en studie om hur barn resonerar kring frivillig läsning*. (C-uppsats från Lärarprogrammet år 2006, Linköpings universitet.)

Bibliotekslag: SFS 1996:1596 (1996). Stockholm: Fritzes.

Bryman, Alan (2001). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.

Buckland, Michael (1991). Information as thing. *JASSIS* vol. 42:5 s. 351-360
(Elektronisk) Tillgänglig: <http://www.sims.berkeley.edu/~buckland/thing.html> [2009-03-01]

Buckland, Michael (1999). *Library services in Theory and Context*. 2 ed. (Elektronisk)
Tillgänglig: <http://sunsite.berkeley.edu/Literature/Library/Services/> [2009-03-01]

Cassel, Caroline West & Knochenhauer, Ann-Charlotte (2006). *Läsningens goda kretslopp: En Studie av hemmets, skolans och skolbibliotekets betydelse för barns läsning*. (Magisteruppsats i Biblioteks- och Informationsvetenskap vid Institutionen Biblioteks- och informationsvetenskap. Bibliotekshögskolan i Borås, 2006:53)

Chambers, Aidan (1995). *Böcker omkring oss: Om läsmiljö*. Stockholm: Norstedts.

Earl, Annette & Maynard, Sally (2006). What makes a child a reluctant reader? *New Review of Children's Literature and Librarianship*. Vol. 12, No. 2, 2006, s.163-181.

Fast, Carina (2008). *Literacy – i familj, förskola och skola*. Lund: Studentlitteratur.

Folkbibliotek 2008 (2009). Stockholm: Statens Kulturråd.

- Friberg, Solveig & Maj Lis Jonsson (2003). *Fritidskunskap*. Stockholm: Liber.
- Hansson, Johanna & Ögland, Malin (2006). Ska vi konkurrera eller kompensera. *Biblioteksbladet* 5: 2006, s. 20-21.
- Hell, Maud (2008). *Utveckla skolbiblioteket! Att starta och driva en bra verksamhet*. Lund: BTJ.
- Håbo: Hopp för läsning (2008). *100 Höjdare för läsning*. Svensk Biblioteksförning. (Elektronisk) Tillgänglig: <http://www.habo.se/Om-kommunen/Aktuellt-arkiv/Artikelarkiv-2008/Habo--hopp-for-lasning/> [2008-12-12]
- Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Kvalitet i fritidshem. Allmänna råd och kommentarer. (2007). Skolverket.
- Liberg, Caroline, Hyltenstam, Kenneth, Myrberg, Mats och Frykholm, Claes-Uno. (2007). *Att läsa och skriva: forskning och beprövad erfarenhet*. Stockholm: Liber. (Elektronisk). Tillgänglig: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=1887> [2009-08-13]
- Limberg, Louise (1994). Libraries for pleasure and learning. *Svensk Biblioteksforskning*. nr.1, s.7-15.
- Limberg, Louise (1992). Vad är det för skillnad mellan skolbibliotek och folkbibliotek? *Barn och Kultur*, (38), nr. 1, s. 6-8.
- Limberg, Louise (2009). Skolbibliotek. (Elektronisk) I nationalencyklopedin. Tillgänglig: <http://ne.se/artikel/308151> [2009-03-23]
- Lundberg, Ingvar & Herrlin, Katarina (2003, 2005). *God läsutveckling. Kartläggning och övningar*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet, Lpo 94 anpassad till att också omfatta förskoleklassen och fritidshemmet* (1999). Regeringskansliet, utbildningsdepartementet.
- Läskraft Västra Götaland – reflektioner från ett projekt som under 2007/2008 har fått läsfrämjandestöd från Statens kulturråd*. Slutrapport 2008. <http://www.bibl.vgregion.se/sv/Regionbibliotek/Nyheter/Las-slutrapporten-fran-projektet-Laskraft/> [2009-03-13]
- Persson, Sven (2008). *Forskning om villkor för yngre barns lärande i förskola, förskoleklass och fritidshem*. Stockholm: Vetenskapsrådet. (Vetenskapsrådets rapportserie, Rapport 11:2008)
- Rosvall, Åsa & Westerberg, Charlotta (2006). *Barn läser faktaböcker: En studie om hur några barn använder och uppfattar faktaboken*. (Magisteruppsats i Biblioteks- och

Informationsvetenskap vid Institutionen Biblioteks- och informationsvetenskap.
Bibliotekshögskolan i Borås, 2006:50)

Rydsjö, Kerstin & Elf, AnnaCarin (2007). *Studier av barn- och ungdomsbibliotek*.
Stockholm: Regionbibliotek Stockholm.

Schyl-Bjurman, Gertrud (2009). Barnomsorg: historik (Elektronisk) I
nationalencyklopedin. Tillgänglig: <http://ne.se/artikel/124221> [2009-03-23]

Skolbibliotek 2008 (2009). Stockholm: Statens Kulturråd.

Skolverket, 2009. *Svenska – kursplan*. (Elektronisk). Tillgänglig
<http://www.skolverket.se/sb/d/618> [2009-08-14]

Stensson, Britta (2006). *Mellan raderna. Strategier för en tolkande läsundervisning*.
Göteborg: Diados.

Sweet, Anne P. & Guthrie, John T. (1996). How children's motivations relate to literacy
development and instruction. *The Reading Teacher*. Vol. 49, Nr. 8.

Taube, Karin (2007). *Läsinlärning och självförtroende*. Stockholm: Norstedts
Akademiska förlag.

Tid för lärande. Rapport från Helvetesgapet, ett skolprojekt i Språkrum (2003).
(Elektronisk) Myndigheten för skolutveckling. Tillgänglig: <http://www.skolverket.se>
[2009-03-13]

Torstensson-Ed & Johansson (2000) *Fritidshemmet i forskning och förändring: en
kunskapsöversikt*. Stockholms: Liber.

Trost, Jan (2005). *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.

Unescos Folkbiblioteks- och skolbiblioteksmanifest (1999). Svenska Uneskorådets
skriftserie 2/2000. Utgiven av svenska Uneskorådet. Tillgänglig: [http://www.unesco-
sweden.org](http://www.unesco-sweden.org) [2009-09-28]

Widerberg, Karin (2002). *Kvalitativ forskning i praktiken*. Lund: Studentlitteratur.

Bilaga 1. Intervjuguide - fritidspedagog

Frågor till fritidspedagog:

1. Berätta hur ni använder biblioteket och vad ni gör där.
 - 1.1. Går ni gemensamt till biblioteket med barnen?
 - 1.2. Kan barnen själva gå till biblioteket? Får de det? Vad gör de då? Uppmuntrar ni det? Vad tycker du personligen?
 - 1.3. Vad gör ni när ni är med barnen på biblioteket?
 - 1.4. Hur ofta har ni tid och tillfälle att besöka biblioteket? Känns det tillräckligt? Skulle ni vilja besöka biblioteket oftare? Vad finns det för hinder att inte besöka biblioteket?
 - 1.5. Vem är det som väljer de böcker som lånas till fritidshemmet? Får barnen vara delaktiga vid val av ex högläsning böcker?
 - 1.6. Vad är ditt eget intresse och erfarenhet av böcker, läsning och bibliotek? Berätta.

2. Läsning på fritids. Hur stimulerar ni till läsning på fritidshemmet? Läser ni? Högläsning? När/var/hur? Berätta .
 - 2.1. Har ni arbetat med något bokprojekt/sagoprojekt? Har barnen gjort egna sagor på dator ex. Eller ritat serier, gjort en tidning. Berätta.
 - 2.2. Finns det tid på fritidshemstid för barn att läsa/bläddra i böcker? Uppmuntrar ni dem att läsa under fritidshemstid?
 - 2.3. Finns det böcker tillgängliga på fritidshemmet för barn att bläddra i/läsa i? Visar ni och uppmuntrar barn att läsa/bläddra i böcker?
 - 2.4. Upplever ni att barnen är intresserade av böcker och läsning?
 - 2.5. Hur mycket beror på personalens intresse?
 - 2.6. Tror ni att det finns något som fritidshemmet kan erbjuda när det gäller läsning som inte skolan kan? Vad i så fall? På vilket sätt?
 - 2.7. Har ni tillgång till biblioteket när fritidshemmet är öppet?
 - 2.8. Har ni/personalen fått någon form av utbildning eller visning/hjälp hur man använder biblioteket/användarundervisning?

Bilaga 2. Intervjuguide - bibliotekarie

Frågor till bibliotekarien på det integrerade folk- och skolbiblioteket:

1. Arbetar ert bibliotek på något sätt mot fritidshemmet? Hur? På vilket sätt?
2. Hur är det med prioriteringar och ekonomi för att samarbeta med skola och fritidshem? Är det något som Kulturförvaltning prioriterar?

Hur ser du på fritidshem? Som en del av skolan eller som en egen användargrupp? Gör barnen samma saker, eller finns det skillnader beroende på när de kommer till biblioteket, under skoltid eller fritidshemstid?

3. Vad tror ni om fritidshemmet som läsfrämjande miljö? Hur? Varför?
4. Brukar du anordna bokprat på fritidshemstid? Bokcirkel? Har biblioteket arbetat med något läsprogram riktat mot fritidshem?
5. Hur är barnens reaktioner när de kommer till biblioteket? Hur reagerar de när de får höra bokprat, söka böcker själva? Läs och låna?
6. Hur introducerar ni och visar på annan media som biblioteket erhåller och som på olika sätt kan få barnen att intressera sig för läsning? Ex mangaböcker, Internetsidor, o dyl.
7. Brukar du eller någon av fritidspedagogerna finnas tillhands för att hjälpa till att leta/söka information och böcker?

Frågor till bibliotekarien på det större folkbiblioteket:

Inför den andra intervjun med bibliotekarien på ett stadsbibliotek omarbetade vi intervjumallen lite utifrån de förutsättningar vi fått veta innan. Vi upplevde att vi inte kunde ställa samma frågor eftersom de jobbade på så olika sätt och med olika förutsättningar, skolbibliotek kontra stadsbibliotek. Den intervjuguiden ser ut som följer:

1. Arbetar ert bibliotek på något sätt mot fritidshem? Hur? På vilket sätt? Berätta!
2. Hur kom ni på tanken att försöka nå fritidshem?
3. Försöker ni på liknande sätt nå andra verksamheter, förskola, annan barnomsorg m.m.
4. Varför vill ni försöka nå fritidshem? Du skrev i det första mailet till oss att "Målet med arbetet är att nå nya grupper av barn." och nämnde sedan en lång uppräknning av vad ni ville med verksamheten. Detta tycker vi är väldigt bra uttryckt och något som vi gärna vill ha med. Finns det i något dokument som vi kan hänvisa till? eller kan vi hänvisa till dig personligen eller till biblioteket som helhet?
5. Berätta om de aktiviteter som ni har gjort för att nå fritidshemmen? Du beskrev om skattjakt bland annat. Kan du berätta mer om detta? Finns det dokumenterat och utvärderat? Skattjakten är också något som vi vill beskriva i uppsatsen men vi hittar ingen beskrivning om det på hemsidan. Finns idén beskriven någonstans? Hur har det tagits emot? Av barn? Av fritidspedagoger? Får vi ta med och beskriva ert projekt med skattjakt i vår uppsats? Hur ser uppföljningen ut? Kommer ni fortsätta med det? Har ni några andra projekt på gång för fritidshem? Har det kommit in några önskemål från fritidshem? Vad har de handlat om?
6. Hur är det med prioriteringar och ekonomi för att samarbeta med skola och fritidshem? Är det något som Kulturförvaltning prioriterar?
7. Hur ser du på fritidshem? Som en del av skolan eller som en egen användargrupp? Gör barnen samma saker, eller finns det skillnader beroende på när de kommer till biblioteket, under skoltid eller fritidshemstid?
8. Vad tror ni om fritidshemmet som läsförmedlande miljö? Hur? Varför?
9. Brukar du anordna bokprat på fritidshemstid? Bokcirkel? Har biblioteket arbetat med något läsprojekt riktat mot fritidshem?
10. Hur är barnens reaktioner när de kommer till biblioteket? Hur reagerar de när de får höra bokprat, söka böcker själva? Läs och låna?
11. Vilka är de största svårigheterna med att försöka nå fritidshem tycker du?
12. Kommer ni att utvärdera er satsning på fritidshem? Hurdå?

Bilaga 3. Bokjuryn

I empirin nämns Bokjuryn och vi vill här ge en förklaring till vad Bokjuryn är. Varje år sedan 1997 får barn och ungdomar mellan 0-19 år rösta på den bästa boken av årets utgivning av barn- och ungdomsböcker.

Syftet är att

- stimulera barns och ungdomars läsning och läslust.
- visa respekt för unga människors bokval genom att vara ett litteraturpris där barns och ungdomars egna val får styra.
- skapa ett nationellt samarbete som ger större genomslag för lokalt anpassat arbete med lässtimulans i skolor, förskolor, bibliotek och bokhandel. År 2008 utgavs 1588 nya barn- och ungdomsböcker.

Röstningen pågår mellan 17 november 2008 till 27 april 2009, och den 19 maj 2009 presenteras vinnarna. I årets omröstning deltog 42000 barn enligt pressmeddelande på Barnens Biblioteks hemsida. Sedan 2008 administreras Bokjuryn av Svenska Barnboksinstitutet (SBI). Barnens Bibliotek administrerar själva röstningsförfarandet på sin hemsida, www.barnensbibliotek.se.